

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**KÂR PAYI VE FAİZ ORANLARI ÜZERİNE NEDENSELLİK
ANALİZİ: TÜRKİYE VE MALEZYA KARŞILAŞTIRMASI**

Eyyüp YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN

Bingöl - 2021

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**KÂR PAYI VE FAİZ ORANLARI ÜZERİNE NEDENSELLİK
ANALİZİ: TÜRKİYE VE MALEZYA KARŞILAŞTIRMASI**

Eyyüp YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN

Bingöl - 2021

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Bildirimi	IV
Tez Kabul ve Onay	V
Önsöz	VI
Özet	VII
Abstract	IX
Kısaltmalar	XI
Tablolar Listesi	XII
Şekiller Listesi	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIĞIN DOĞUŞU VE FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. BANKACILIĞIN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	2
1.1.1. Bankacılığın Tanımı	2
1.1.2. Bankacılığın Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi	2
1.2. FAİZİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	3
1.2.1. Faiz Tanımı	3
1.2.2. Faiz Kavramının Tarihsel Gelişimi	3
1.2.2.1. İslamiyet Öncesi Faiz	4
1.2.2.2. İslâmiyet’ te Faiz	5
1.2.2.3. İslamiyet’ten Sonra Faiz (1492-1789)	8
1.3. İSLAM EKONOMİSİNİN FAİZE BAKIŞI VE TEMEL AKSİYOMLARI	9
1.3.1. İslam Ekonomisinde Faiz	9
1.3.2. İslâm Ekonomisinin Temel Aksiyomları	9
1.3.2.1. Tevhid	10
1.3.2.2. Denge (Adalet)	10
1.3.2.3. Özgür İrade	11
1.3.2.4. Sorumluluk (Farz)	11

1.3.2.5. Rububiyet-----	11
1.3.2.6. Tezkiye -----	12
1.3.2.7. Şeriatın Gayeleri-----	12
1.4. KÂR PAYI KAVRAMI VE FAİZDEN FARKI -----	13

İKİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ VE KULLANILAN FİNANSAL YÖNTEMLER

2.1. FAİZSİZ BANKACILIĞIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ -----	15
2.1.1. Dini Nedenler -----	15
2.1.2. Ekonomik Nedenler -----	15
2.1.3. Sosyal Nedenler-----	16
2.2. FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ -----	16
2.2.1. Faizsiz Bankacılığın Temel İlkeleri-----	16
2.2.2. Dünyada Faizsiz Bankacılığın Gelişimi-----	17
2.2.3. Türkiye’de Faizsiz Bankacılık -----	21
2.2.3.1. Albaraka Türk Katılım Bankası-----	23
2.2.3.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası-----	24
2.2.3.3. Türkiye Finans Katılım Bankası-----	24
2.2.3.4. Ziraat Katılım Bankası-----	25
2.2.3.5. Vakıf Katılım Bankası-----	26
2.2.3.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası-----	26
2.2.4. Katılım Bankaları İlgili Diğer Veriler -----	27
2.3. İSLAMİ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ-----	29
2.3.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı) -----	29
2.3.2. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)-----	30
2.3.3. Muşaraka (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)-----	30
2.3.4. İcara (Finansal Kiralama-Leasing)-----	30
2.3.5. Selem (İleriye Dönük Satın Alma)-----	30
2.3.6. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)-----	31
2.3.7. Teverruk (Uluslararası Murabaha)-----	31

2.3.8. Sukuk (Kira Sertifikası – Faizsiz Tahvil/Bono)-----	31
2.3.9. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç)-----	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂR PAYI VE FAİZ ORANLARI ÜZERİNE NEDENSELLİK ANALİZİ: TÜRKİYE - MALEZYA KARŞILAŞTIRMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ -----	35
3.2. LİTERATÜR TARAMASI -----	37
3.2.1. Türkiye ile İlgili Yapılan Çalışmalar-----	38
3.2.2. Malezya ile İlgili Yapılan Çalışmalar-----	39
3.3. VERİ SETİ VE YÖNTEM-----	41
3.3.1. Türkiye Örneği -----	45
3.3.2. Malezya Örneği-----	45
3.4. BULGULAR VE YORUMLAR -----	45
3.4.1. Türkiye Üzerine Yapılan Analizler-----	45
3.4.2. Malezya Üzerine Yapılan Analizler-----	54
3.4.3. Türkiye ve Malezya'nın Karşılaştırılması-----	59
SONUÇ-----	59
KAYNAKÇA-----	64
ÖZGEÇMİŞ-----	73

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Kâr Payı ve Faiz Oranları Üzerine Nedensellik Analizi: Türkiye ve Malezya Karşılaştırması*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

... / ... / 2021

İmza

Eyyüp YILMAZ

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Eyyüp YILMAZ tarafından Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan ‘*Kâr Payı ve Faiz Oranları Üzerine Nedensellik Analizi: Türkiye ve Malezya Karşılaştırması*’ başlıklı bu çalışma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	:	İmza:
Danışman	:	İmza:
Üye	:	İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 202.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türkiye’de son dönemlerde devlet tarafından kurulan üç katılım bankasının sisteme dahil olmasıyla birlikte, katılım bankacılığının bankacılık sistemi içerisindeki payı artmasına rağmen henüz %6,3’lük bir paya sahiptir. Bu nedenle katılım bankalarının, konvansiyonel bankalardan etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışma kapsamında genel olarak faizsiz bankacılık sistemi ele alınmıştır. Türkiye ve Malezya üzerine yapılan çalışmada, kâr payı oranları ile mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir.

Bu çalışmanın tamamlanmasında yönlendirici ve yapıcı katkılarından dolayı danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN başta olmak üzere desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Müslüm POLAT’a, ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca katkısı olan Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü öğretim üyelerine teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca tez çalışmam süresince verdikleri moral ve destek için ailem ve arkadaşım Cihat ERİKLİ’ye teşekkürlerimi sunar, çalışmanın katılım bankacılığı sistemine fayda sağlamasını temenni ederim.

.../.../ 2021

Eyyüp YILMAZ

Özet

Tezin Başlığı : Kâr Payı ve Faiz Oranları Üzerine Nedensellik Analizi: Türkiye ve Malezya Karşılaştırması
Tezin Yazarı : Eyyüp YILMAZ
Danışman : Dr. Öğr. Üye. Yavuz TÜRKAN
Anabilim Dalı : İşletme
Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman
Kabul Tarihi :
Sayfa Sayısı : ...(ön kısım) + (tez) + (ekler)
<p>Faizsiz bankalar, İslami kurallara uygun faaliyet yürüten finansal kurumlardır. İslamiyet'te faizin yasak olması Müslüman kesim tarafından alternatif banka olarak görülen faizsiz bankacılık sisteminin kurulmasında temel etken olmuştur. Faizsiz bankacılık sistemi 1963 yılı itibariye Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde kurulmuş ve hızla gelişmeye başlamıştır. Türkiye'de faizsiz bankacılık sistemi 1985 yılında kurulan iki Özel Finans Kurumu (ÖFK) ile başlamıştır. ÖFK'lar 2005 yılında çıkarılan kanun ile Katılım Bankası adını almıştır. Türkiye'de 2021 yılı itibariyle 6 tane katılım bankası faaliyet göstermektedir.</p> <p>Çalışma kapsamında, Türkiye ve Malezya'da faaliyet gösteren faizsiz bankalar ile konvansiyonel bankalar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla, aylık ortalama kâr payı oranları ile aylık ağırlıklı ortalama mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi, Toda – Yamamoto nedensellik analizi yapılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.</p> <p>Türkiye'nin 2010-2019 ve Malezya'nın 2015-2019 dönemi aylık verileri kullanılarak kâr payı ile faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi Eviews10 istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Yapılan ekonometrik analiz sonucunda, Türkiye'de konvansiyonel bankaların mevduat faiz oranlarından, İslami bankaların müşterilerine dağıttığı kâr payı oranlarına doğru tek yönlü bir nedensellik</p>

ilişkisi olduğu, Malezya’da ise mevduat faiz oranları ile kâr payı oranları arasında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak iki ülkenin faizsiz bankacılık sistemi karşılaştırılmıştır. Malezya’da, faizsiz bankacılık sisteminin bankacılık sektöründeki payının yüksek olmasından dolayı, kâr payı oranlarının faiz oranlarından etkilenmediği görülmüştür. Ancak Türkiye’de kâr payı oranlarının faiz oranlarından etkilendiği görülmüştür. Bu nedenle Türkiye’de de faizsiz bankacılık sisteminin gelişmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Bankacılık, Kâr Payı Oranları, Nedensellik Analizi

Abstract

Title of the Thesis: Dividend and Interest Rates on Causality Analysis: Turkey and Malaysia Comparison
Author : Eyyüp YILMAZ
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TÜRKAN
Department : Business Administration
Sub-field : Accountancy and Finance
Date :
<p>Interest-free banks are financial institutions that operate in accordance with Islamic rules. The prohibition of interest in Islam has been the main factor in the establishment of the interest-free banking system, which is seen as an alternative bank by the Muslim segment. The Islamic banking system was established in 1963 in countries with a large Muslim population and began to develop rapidly. Founded in 1985, interest-free banking system in Turkey two Private Finance Institute (ÖFK) has started with. ÖFK's were named Participation Bank with the law enacted in 2005. As of 2021, one participation bank in Turkey 6 shows the activities.</p> <p>In this study, Turkey and the interest-free banks operating in Malaysia to learn the relationship between conventional banks, the average monthly profit causal relationship between interest rates and monthly weighted average interest rates on deposits, Toda - Yamamoto has tried to establish the exact causality analysis.</p> <p>Turkey's 2010-2019 and 2015-2019 period, Malaysia's monthly data, Eviews10 were analyzed through statistics program. As a result of the econometric analysis carried out, the conventional banks in Turkey, interest rates on deposits of Islamic by banks is a unidirectional causal relationship to the dividend rate distributes to its customers, while in Malaysia dividends with interest rates on deposits rates among reached the conclusion that there is causality. Based on the results obtained, the interest-free banking systems of the two countries are compared. In Malaysia, due to the high share of the interest-free banking system in the banking sector, it has been</p>

observed that the dividend rates are not affected by interest rates. However, interest rates were affected in the dividend rate in Turkey. Therefore, it is emphasized the necessity of development of the Islamic banking system in Turkey.

Key Words: Islamic Banking, Causality Analysis,

KISALTMALAR

AAOIFI	: İslami Finansman Kanunlar İçin Muhasebe ve Denetim Teşkilatı
ADF	: Genişletilmiş Dickey-Fuller
AIC	: Akaike Bilgi Kriteri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
IFDI	: İslami Finans Gelişim Göstergesi
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IFSI	: İslami Finansal Hizmetler Sektörü
INCIEF	: The Global University Of Islamic Finance
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
KPO	: Kâr Payı Oranı
MFO	: Mevduat Faiz Oranı
MYR	: Malezya Ringiti
ÖFK	: Özel Finans Kurumu
PP	: Philips Perron
SC	: Scwartz Bilgi Kriteri
TKB	: Türkiye Kalkınma Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Kâr Payı ve Faiz Arasındaki Fark	13-14
Tablo 2.1: İslami Bankaların Tarihsel Gelişimi (1913-1981)	19
Tablo 2.2: Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Göstergeler	23
Tablo 2.3: Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Göstergeler	24
Tablo 2.4: Türkiye Finans Katılım Bankası Finansal Göstergeler	25
Tablo 2.5: Ziraat Katılım Bankası Finansal Göstergeler	26
Tablo 2.6: Vakıf Katılım Bankası Finansal Göstergeler	26
Tablo 2.7: Türkiye Emlak Katılım Bankası Finansal Göstergeler	27
Tablo 2.8: Sukuk ve Tahvil Arasındaki Farklar	32
Tablo 3.1: Türkiye ve Malezya'da Faaliyet Gösteren İslami Bankalar	36
Tablo 3.2: Türkiye ve Malezya İslami Bankalarının Toplam Varlıkları	37
Tablo 3.3: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler (Türkiye)	46
Tablo 3.4: Korelasyon Katsayısı (Türkiye)	47
Tablo 3.5: Birim Kök Testleri (Türkiye)	48
Tablo 3.6: Perron(1997) Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi (Türkiye)	49
Tablo 3.7: VAR Modelinde Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi (Türkiye)	49
Tablo 3.8: Otokorelasyon LM Testi Sonuçları (Türkiye)	50
Tablo 3.9: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları (Türkiye)	52
Tablo 3.10: Hata Düzeltme Modeli (Türkiye)	52
Tablo 3.11: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları (Türkiye)	53
Tablo 3.12: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler (Malezya)	54
Tablo 3.13: Korelasyon Katsayısı (Malezya)	54
Tablo 3.14: Birim Kök Testleri (Malezya)	55
Tablo 3.15: Perron(1997) Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi (Malezya)	56
Tablo 3.16: VAR Modelinde Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi (Malezya)	56
Tablo 3.17: Otokorelasyon LM Testi Sonuçları (Malezya)	57
Tablo 3.18: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları (Malezya)	59
Tablo 3.19: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları (Malezya)	59

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: Küresel İslami Bankacılık Varlıklarının Payı	20
Şekil 2.2: İslami Bankacılık Varlık Büyümesi (2012-2018)	21
Şekil 2.3: Katılım Bankalarının Net Kârları	27
Şekil 2.4: Türkiye’de Banka Çeşitleri ve Sayıları	28
Şekil 2.5: Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sistemindeki Payı	29
Şekil 2.6: İslamiyet’te Karz ve Ariyet Arasındaki Fark	34
Şekil 3.1: Kâr Payı Oranı ve Faiz Oranı Grafiği	47
Şekil 3.2: Hata Terimlerinin Ters Kökleri (Türkiye)	41
Şekil 3.3: Hata Terimlerinin Ters Kökleri (Malezya)	58

GİRİŞ

Faiz, toplumdaki gelir dağılımında eşitsizliğe neden olduğu için toplumun sosyo-ekonomik yapısını bozmaktadır. İslamiyet'te faizin kesin bir şekilde yasaklanması, faizsiz bankacılık sistemini zorunlu hale getirmiştir. İslami bankacılık sistemindeki kâr payı oranları ile geleneksel bankacılık sistemindeki faiz oranları birbirine yakın olsa da aslında ikisinin belirlenmesinde kullanılan etkenlerin farklı olduğu bilinmektedir. Çalışmada kâr payı oranları ile mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. İslami finans sisteminin en yaygın olduğu ülkelerden biri Malezya olduğundan, çalışmamızda Malezya'ya ait verilere de yer verilmiştir.

Türkiye'de faizsiz bankacılık sistemi 1985 yılında kurulan 2 Özel Finans Kurumu ile başlamıştır. ÖFK' lar 2005 yılından itibaren katılım bankası adıyla faaliyetlerini sürdürmektedirler. Türkiye'de 2021 yılı itibarıyla 6 tane katılım bankası mevcuttur. Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payları her geçen gün artmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, bankacılık ve faiz ile ilgili genel bilgilere yer verilmiş ve semavi dinlerin faize bakış açısı anlatılmaya çalışılmıştır. Ardından faizsiz bankacılığın gelişimi, Dünyada ve Türkiye'de faizsiz bankacılık sistemi ele alınmıştır.

İkinci bölümde, faizsiz bankacılık sisteminin gerekliliğini ortaya koyan nedenlere yer verilmiş ve dünyadaki faizsiz bankacılık sistemine kısaca değinildikten sonra Türkiye'deki faizsiz bankacılık sistemi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ardından İslami Finansman Yöntemleri açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın amacı ve önemi belirtildikten sonra literatür çalışmalarına yer verilmiştir. Ardından Türkiye ve Malezya'da katılım/İslami bankalarının kâr payı oranları ile geleneksel bankaların faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisini öğrenebilmek amacıyla, Eviews10 programı yardımıyla analizler yapılmıştır. Toda-Yamamoto nedensellik analiz sonucunda; Türkiye'de mevduat faiz oranlarından kâr payı oranlarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu, Malezya'da ise mevduat faiz oranları ile kâr payı oranları arasında nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIĞIN DOĞUŞU VE FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. BANKACILIĞIN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Bölümde, faizsiz bankacılık sistemine değinilmeden önce bankacılık ile ilgili bilgilere yer verilmesinin daha doğru olacağı düşünölmüştür.

1.1.1. Bankacılığın Tanımı

“Banka” sözcüğü, İtalyanca’daki “banco” kelimesinden geldiğı ve zamanla “banca” olarak değıştiğı tahmin edilmektedir (Ulutan, 1957, s.3).

Banco kelimesi İtalyanca’da tezgâh, masa anlamına gelmektedir. Bankacılık ile ilgili ilk faaliyetler, İtalya’da ticaret tezgâhlarında yapıldığı bilinmektedir (Parasız, 2007, s.107).

Bankalar fon toplamakta, mevduat kabul etmekte ve bu fonları ihtiyaç duyan kişilere ve ulusal finans kuruluşlarına kısa ve uzun vadeli kredi olarak aktarmakta ve kârlarını maksimize etmeyi hedeflemektedir. Bankalar, parasal işlem yapmanın yanı sıra ülke ekonomisine de önemli katkılar sağlamaktadırlar. Uzun dönemde ekonomik istikrarın sağlanması ve finansal yapının güçlü olmasında bankaların katkısı oldukça fazla olduğu bilinmektedir (Yıldırım, 2014, s.12).

1.1.2. Bankacılığın Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Bankacılık faaliyetlerinin başlangıcı ilk çağlara dayanmaktadır. Para kavramı henüz yokken, insanlar mallarını tehlikelerden korumak için tapınaklara teslim etmişlerdir. Din adamları da bu malları ücret karşılığında halka ödünç vermişlerdir. Bakıldığında günümüz bankalarındaki kaynak aktarımının tapınaklardaki kaynak aktarımıyla benzer olduğu görölmektedir. Dolayısıyla tapınakların tarihte ilk bankalar olduğunu, tapınakçıların (din adamları) ise bankerler olduğunu söylenebilir (Yetiz, 2009, s.9).

Yapılan araştırmalar sonucunda Sümer, Babil ve Yunan medeniyetlerinde bankacılık sistemine benzer şekilde faaliyet gösteren işletmelerin olduğu

belirlenmiştir. Paranın icat edilmesiyle birlikte ticaret gelişmiş ve paralelinde bankacılık da gelişmeye başlamıştır (Aydın, 2006, s.12).

1.2. FAİZİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde faizsiz bankacılığın gerekliliğini ortaya koyan faiz kavramı ve faizsiz bankacılığın tarihsel gelişimi ele alınacaktır.

1.2.1. Faizin Tanımı

“Faiz, genel olarak paradan para kazanma ya da paranın kirası olarak da ifade edilmektedir. Finans sektöründe ise sermayenin getirisi olarak kullanılmaktadır. İlk olarak tapınaklarda rahipler tarafından ortaya atıldığı ifade edilen faiz, günümüz kapitalist sistemi içerisinde birçok güçlü ülkenin ve zengin olarak nitelendirilen sermaye sahiplerinin en önemli gelir kaynağı ve sömürü aracı olarak kullanılmaktadır” (Türkan, 2019, s.15).

Faiz ile eş anlamlı olarak kullanılan riba, Arapçada *‘fazlalık, çoğalış artmak’* gibi anlamlara gelmektedir. Faiz, üretimden bağımsız sabit bir gelir olduğu için, tarafların birisi kâr elde ederken diğeri zarar etmektedir. Böylelikle gelir dağılım dengesi bozulmaktadır. (Özsoy, 1994, s.110).

1.2.2. Faiz Kavramının Tarihsel Gelişimi

Bir kısım insanlar ihtiyaç fazlası mallarını muhafaza edemediğinden dolayı, tapınakçılar aracılığıyla ödünç olarak ihtiyaç sahiplerine vermek zorunda kalmışlardır. Ancak insanlar zamanla mülkiyetlerini nasıl korumaları gerektiğini öğrendikçe, mallarını belirli bir fazlalık karşılığında vermeyi kabul etmişlerdir. Böylelikle faiz kavramı ortaya çıkmıştır. Ekonomik faaliyetlerin artması, ticaretin gelişmesi ve paralelinde paranın da icat edilmesi sonucu faiz giderek yaygınlaşmıştır (Komisyon, 2014, s.15-16).

Faizin tarihsel sürecine bakıldığında İslamiyet’ in kabulüyle kesin hükümlere bağlandığı için üç farklı dönemde ele alınabilmektedir.

- İslamiyet öncesi faiz
- İslamiyet’ te faiz
- İslamiyet sonrası faiz

1.2.2.1. İslamiyet Öncesi Faiz

İlk çağlarda paranın henüz icat edilmediği dönemlerde aynı kredi (koyun, tahıl, alet vs.) işlemleri yapılmaktaydı. İnsanlar atıl mallarını tapınaklara verirlerdi. Tapınaklar da bu malları belirli fazlalık karşılığında ihtiyaç sahiplerine vermekteydiler (Ergin, 1983, s.127). Böylelikle takas yoluyla belirli bir fazlalık karşılığında verilen mallarla faiz ortaya çıkmıştır.

Faiz ile ilgili ilk düzenleme Babil Kralı Hammurabi tarafından yapılmıştır. Hammurabi Kanunları ile faiz oranları sınırlandırılmıştır (Ergin, 1975, s.19). Faizin haksız kazanç olması ve gelir dağılım dengesini bozması ünlü düşünürlerinde dikkatini çekmiştir (Akdiş, 2011, s.198).

İlkçağ filozoflarından Platon, faizin fakir ile zengin arasındaki gelir dengesini bozup, toplumda eşitsizliğe neden olması ve paralelinde ideal devlet yapısını bozduğunu dile getirerek faizin yasaklanması gerektiğini savunmuştur (Pıçak, 2012, s.69).

Eski Yunan medeniyetlerinde Eflatun ve Aristo başta olmak üzere birçok filozof faizin kötü bir şey olduğunu kabul etmekte ve alın terinin kutsallığına inanmaktadırlar (www.ihsansenocak.com). Eflatun, faizin ahlâka aykırı olduğunu belirterek yasaklanmasını gerektiğini savunmuştur. Eflatuna göre ideal bir toplumda kişiler, maddi çıkar gözetmeden birbiriyle uyumlu yaşamalıdır. Gelir dengesinin bozulmaması için yoksulluğa önlem alındığı gibi, aşırı bolluğa karşı da önlem alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Eflatunun talebesi olan Aristo da faizle zengin olmanın haksız kazanç olduğunu, paranın servet aracı değil, sadece mübadele aracı olarak kullanılması gerektiğini söylemektedir (Zeytinoğlu, 1992, s.92).

Aristo'ya göre ticari faaliyetlerin kolaylıkla yapılmasını sağlayan para, amacına uygun bir şekilde sadece mübadele aracı olarak kullanılmalıdır. Aksi takdirde herhangi bir üretim ya da ticari faaliyet olmaksızın paradan kazanç sağlamak faiz olarak tanımlanmaktadır. Bu şekilde elde edilen kazanç haksız kazançtır ve doğaya aykırıdır (Aristo, 1999, s.192).

Sanca, Cicero ve Cato gibi Romalı düşünürlerin de faize karşı çıktığı bilinmektedir. Roma hukuku "On İki Levha" yasalarında faiz oranları belirlenmiş, tefecilik yasaklanmıştır (Savaş, 1999, s.77).

Faize sadece ünlü düşünürler değil aynı zamanda bütün semavi dinler de karşı çıkmıştır.

Tevrat'ta geçen faiz ile ilgili bazı hükümler şunlardır: “*Kardeşinize para, yiyecek ya da faiz getiren başka bir şey ödünç verdiğinizde, ondan faiz almayacaksınız*” (Tesniye, 23:19). “*Aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para vererseniz, ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz*” (Mısır’ dan Çıkış, 22:25). “*Tanrı’ dan kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç verdiğin yiyecekten kâr almayacaksın*” (Leviller).

Tevrat'ta faiz yasaklanmasına rağmen, Yahudiler kendi aralarında faizli işlem yapamayacaklarını, ancak Yahudi olmayanlarla faizli çalışılabileceği yorumunu yapmışlardır. Bu hükme dayanarak ticarete faizi yaygın bir şekilde kullanmışlardır (Küçükkaya, 2011, s.41).

Yahudilerin faiz uygulamaları ile ilgili; Kur’ân’da Nisa suresinin 160-161.âyetlerinde “*Artık Yahudilerin yaptıkları zulümlerden ve birçok kişiyi Allah’ ın yolundan men etmeleri (alıkoymaları) sebebiyle, kendileri için helal kılınmış olan temiz ve güzel şeyleri onlara haram kıldık. Bir de kendilerine yasaklandığı halde faiz(riba) almaları ve haksız yollarla insanların mallarını yemeleri sebebiyledir. İçlerinden kâfir olanlara can yakıcı bir azap hazırladık*” buyrulmuştur.

İncil’de ise: “*Eğer kendilerinden almayı ümit ettiğiniz kimselere ödünç vererseniz, ne mükâfatınız olur? Günahkârlar bile, günahkârlara karşılığını almak üzere ödünç verirler. Fakat düşmanlarınızı sevin, onlara iyilik edin ve hiç ümitsiz olmayarak ödünç verin; karşılığınız büyük olacaktır.*” (Luka İncili, Bab: 6, âyet: 34-35) şeklinde ifade edilmiştir.

1.2.2.2. İslâmiyet’ te Faiz

Arap toplumunda faizli (riba) işlemler yaygın olarak uygulanmaktaydı (Diyanet, 2006). Faizli işlemlerin artmasıyla zengin ve fakir arasındaki gelir dengesi iyice bozulmuş ve sermaye belirli bir kesimin elinde toplanmaya başlamıştır. Dolayısıyla faiz borcunu ödeyemeyenler, çocuklarını köle olarak vermek zorunda kalmışlardır (Zeytinoğlu, 1992, s.92-98) Faiz de tıpkı içkide olduğu gibi kademeli

olarak yasaklanmıştır. Kur'an'da öncelikle faizin zararlarından bahsedildikten sonra zamanla tamamen yasaklanmıştır (Zeytinoğlu, 2015, s.145-171).

Kur'an-ı Kerim'de geçen faiz ile ilgili ayetler şunlardır:

- *“İnsanların mallarında artış olsun diye faiz cinsinden verdiğiniz şey (para, mal vs) Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekât ise, işte sevaplarını sevaplarını kat kat arttıranlar onu verenlerdir”* (Rum, 30/39).
- *“Yahudilerin yaptıkları zulümden, çok kimseyi Allah yolundan çevirmelerinden, men edildikleri halde faiz almalarından ve haksız yere insanların mallarını yemelerinden dolayı kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara yasakladık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık”* (Nisa, 4/160-161).
- *“Ey iman edenler! Ribayı öyle kat kat arttırılmış olarak yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz”* (Al-i İmran, 3/130).
- *“Faiz yiyenler ancak şeytan çarpmış olanın kalkışı gibi kalkarlar. Onların bu hali alışveriş(ticaret) de faiz gibidir demelerindedir. Oysaki Allah alışverişi helal faizi haram kılmıştır. Kime rabbinden bir öğüt gelir de faize bir son verirse, artık geçmişi kendisine, işi de Allah'a aittir. Kim faize geri dönerse artık onlar ateşin halkıdır, orada sürekli kalacaklardır. Allah faizi yok eder de, sadakaları arttırır. Allah günahkâr kâfirlerin hiçbirisini sevmez.”* (Bakara, 2/275-276).
- *“Ey iman edenler, Allah'tan korkunuz ve eğer gerçek müminler iseniz faizden kalanı bırakınız. Eğer böyle yapmayacak olursanız Allah ve Peygamber ile savaş hâlinde olduğunuzu biliniz. Şayet tövbe ederseniz anaparalarınız yine sizindir. Böylelikle ne zulmetmiş ve ne de zulme uğratılmış olursunuz”* (Bakara, 2/278-279).

Faizi haram kılan ayetlerden başka, Hz. Muhammed (sav) de faizi net bir şekilde yasaklamıştır. Peygamber efendimizin hadislerinden bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

- *Ebu Hureyre'den (R.A.) Hz. Peygamber' in (S.A.V.) şöyle dediği nakledilmiştir. “Mi'rac gecesi, karınları evler gibi (büyük) olan bir topluluğun yanına geldim. Onların karınlarında dışarıdan görülen*

yılanlar vardı. Cebrail'e (A.S.), bunların kimler olduğunu sorduğumda; "Faiz yiyenlerdir" cevabını verdi" (İbn Mace, Ticarat,58).

- *Hz. Ömer anlatıyor: Hz. Peygamber buyurdu ki: "Altın altınla peşin satılmazsa faizdir. Buğday buğdayla peşin satılmazsa faizdir. Kuru hurma kuru hurma ile peşin satılmazsa faizdir" (Buharî, 1993: Büyü, 54,74,76; Tirmizî, 2001: Büyü,24 ...).*
- *Hz. Peygamber (S.A.V.) Veda Haccı sırasında Mekke' de faiz yasağı uygulamasını şu ifadelerle bildirmiştir: "Dikkat ediniz! Cahiliye devrinden kalma faizin hepsi kaldırılmıştır. Kaldırdığım faizin ilki, amcam Abbas Bin Abdilmuttalib' in faizidir" (Müslim, ts.: Hac, 147; Ebu Davud, ts.: Büyü, 5).*
- *Ebu Hureyre' nin naklettiği diğer bir rivayet ise şöyledir: Hz. Peygamber buyurdu ki: "İnsanlar öyle bir devre ulaşacak ki, o zamanda faiz yemeyen kalmayacak. Öyle ki, (doğrudan) yemeyene buharı (veya tozu) ulaşacak" (Ebu Davud, ts: Büyü, 3; Nesai, 1986: Büyü, 2; İbn Mace, ts.: Ticârât, 58).*

Faiz, haksız kazanç olduğu için Kur'an'da kesin olarak yasaklanmıştır. Nelerin faiz içerdiği konusunda İslam alimleri arasında fikir ayrılıkları vardır. Ancak faizin haram olduğu konusunda hemfikirdirler. (Topdağ, 2018, s.19).

İnsan ancak emeği karşılığında ticaret, ziraat vb. sektörlerde üretim yaparak kazanç elde edebilmektedir. Diğer gelirler haksız kazanç olduğundan, faiz kapsamına girmektedir (Canatan, 2016, s.12). Dinimizde çalışıp kazanmak farz kılınmıştır. Kimseye muhtaç olmadan helal yoldan çalışıp kazanan kimse ibadet etmiş gibidir (Diyanet, 2006, s.409). Farzları yerine getirip, kebairden çekinmek şartıyla yapılan bütün çalışmaların ibadet hükmünde olduğu ifade edilmektedir (Nursi, 2010, s.21).

İslamiyet'te emek harcamadan kazanılan mal ya da para haram kabul edilmiştir. Faiz, toplumu emeksiz kazanca sevk ettiği için üretimin azalmasına, zengin ve fakir arasındaki gelir dengesinin bozulmasına ve toplumsal sıkıntılara yol açmaktadır. Toplumda sosyo-ekonomik dengeyi korumanın tek yolu Allah'ın emir ve yasaklarına uymaktır. Faizin toplumda yaptığı tahribatı izale etmenin yolu zekâttır.

Sosyal hayatın bir düzen içinde devam edebilmesi için bireylerin birbiriyle olan bağlarının kopmaması gerekir. Fakat günümüzde zengin ve fakir arasındaki yaşam standartları o kadar farklı bir hal almıştır ki, bu iki sınıf arasındaki bağ kopmuş ve bunun sonucunda toplumda huzursuzluk baş göstermiştir. Nursi'ye göre bu iki sınıf arasındaki musalahanın sağlanabilmesi için, zengin Müslümanların zekât görevini yerine getirmesi ve dinimizce yasaklanan faizden uzak durulmasıyla mümkündür. Böylelikle zenginden fakire karşı şefkat, fakirden zengine karşı hürmet duygusunun gelişeceği ve bireyler arasındaki dayanışmanın artmış olacağı ifade edilmektedir (Nursi, 2010, s.45).

Said Nursi, hastalığı teşhis etmekle kalmamış, problemin kökünden halledilmesi için uygun olan ilacı da söylemiştir. Faizin toplumda yaptığı tahribatı izale etmenin tek yolu zekâtın verilmesidir.

1.2.2.3. İslamiyet'ten Sonra Faiz (1492-1789)

Ticaretin henüz gelişmediği İlk ve Ortaçağlarda, borçlanma genellikle tüketim amaçlı yapıyordu. Belirli bir fazlalık karşılığında borçlanan insanlar, borcunu ödeyemediği zaman topraklarını satıp işsiz kalıyorlardı. Bundan ötürü din adamları ve düşünürler, güçsüz kesimi korumak için faiz gelirini haram saymışlar ve faizi yasaklamışlardır (Dinler, 2013, s.539). Fakat Ortaçağ sonlarında yeni kıtaların keşfedilmesiyle ticaret uluslararası bir boyut kazanmıştır. Ticaretin gelişmesiyle ekonomik sistem değişmiş, faiz olgusu din adamlarının etkisinden sıyrılıp kapitalist sistemde yer edinmeye başlamıştır. 16. Yüzyılda faiz kavramı anlayışı değişmeye başlamış, Hristiyanlıkta yapılan reform hareketleri (Protestanlığın doğuşu) de din adamlarının etkisinde olan faiz anlayışını temelden sarsmıştır (Unay, 2000, s.213).

Reform hareketlerinin öncüsü Calvin, Aristo'nun "*paranın para doğuramayacağı*" görüşünü reddetmiştir (Akdiş, 2011, s.201). Calvin'e göre üretici ve tüccarlar her zaman paraya ihtiyaç duyduklarından, Ortaçağ'da tefeciliğin yasaklanması, üretici ve tüccarların menfaatine ters düşmüştür. Çünkü onların borç aldığı paralar sayesinde kazanç elde ettiklerini, dolayısıyla kazançlarından borç aldığı kimselere pay (anapara+faiz) vermelerini haklı bulmuştur. Böylelikle faiz olgusuna yeni bir anlayış getiren Calvin, kapitalist sistemi de keşfetmiştir (Akalin, 2009, s.238).

Nicholas Barbon' a göre faiz geliri ile rant geliri aynı kabul edilmiştir. Sermaye yapay stok iken, toprak doğal stoktur. Borçlanan kişi aldığı parayı ticaret ve üretime harcamaktadır. Hiç kimse faizle aldığı parayı elinde tutmak istemez (Demirgil ve Türkay, 2017, s.137)

Dini açıdan faize bakıldığında, Yahudilik' te kendi dininden olan birinden faiz almak yasak iken, kendi dininden olmayan birinden faiz alınması uygun görülmüştür. Hristiyan ve İslam dininde faiz kesin bir şekilde haram sayılmıştır. Ancak zamanla ekonomide yaşanan gelişmelerden dolayı Hristiyanlıkta faiz karşısındaki tutum korunamadığı görülmüştür. İslamiyet' te ise Kur'an'ın birçok ayetinde faiz açıkça yasaklanmıştır.

1.3. İSLAM EKONOMİSİNİN FAİZE BAKIŞI VE TEMEL AKSİYOMLARI

1.3.1. İslam Ekonomisinde Faiz

Kur'an-ı Kerim ve hadislerin tesis ettiği iktisadi esaslar Medine'de ilk defa uygulanmıştır. Bu esaslar zamanla kurumsal bir imaj kazanmış ve ekonomi doktrini ortaya çıkmıştır. İslam iktisat doktrininin temelinde üretim vardır. Öteki iktisat doktrinlerinde "hakkaniyet" ve "ahlâk" esas alınmadığından dolayı her türlü ekonomik muamele caiz görülmüştür. İslam' da ise kazancın helal olması için emek faktörü şart koşulmuştur (www.ihsansenocak.com).

İslam ekonomisinin mimarları peygamberlerdir. Onlar, insanlardan ticaret yaparak kazanç elde etmelerini istemişler ve kendileri bu hususta örnek teşkil etmişlerdir. Peygamberimiz (asm) şöyle buyurur: "*Hiç kimse kendi eliyle kazandığından daha hayırlı bir şey yememiştir.*" (Buharî, Büyû,15)

İslam ekonomisinin dışında kalan sistemler, toplumda sosyo-ekonomik dengeyi bozup, adaletsizliğe sebep olmaktadır. İslam iktisadı, Kur'an ve sünnete dayanan ahlâk ve adalet kavramları üzerine kurulmuştur (Naqvi, 2019, s.146).

1.3.2. İslâm Ekonomisinin Temel Aksiyomları

Aksiyom, doğruluğu herkes tarafından kabul edilen önermelerdir. Mantıksal aksiyomlarda sonuç elde etmek için belirli önermelerin gereksinimlerine göre hareket edilir. İslami aksiyomlar ise kaynağı din olduğundan İslami ekonomik sistem felsefesinin temelini oluşturur ve her zaman hayata tatbik edilmesi gereken değerler

olarak görülmektedir (Çelik, 2016, s.167-168). İslami ekonomik sistemin temelindeki aksiyomlar, İslamiyet'teki ilkelerin finansal hayata nasıl geçirilebileceği konusunda yol göstermektedir.

Bu aksiyomlar ‘‘İslami Ekonomik İnsan Modelini’’ amaçlamaktadır. Bu modelde, insan kendini Allah’ın yeryüzündeki halifesi bilir, bütün amelleriyle hesaba çekilecek bir misafir görür ve Allah’ın emir ve yasakları çerçevesinde bir yaşam sürer. Bu bakış açısıyla hayatını sürdürmek isteyen bir insanın, finansal faaliyetlerini de bu yaşam standartlarına göre belirlemesi gerekir (Çürük, 2013, s.7). Bazı önemli aksiyomlar aşağıda açıklanmıştır.

1.3.2.1. Tevhid

Bütün Peygamberlerin ümmetlerine Allah’ın varlığını, birliğini anlatması, ortak davalarının tevhid olduğunu göstermektedir. Kur’an’da tevhid ile ilgili şu ayet yer almaktadır: *‘‘Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz, ondan başkasını dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büsbütün sapmıştır.’’* (Nisa, 4:116)

Diğer ayet ve hadisler de tevhidin her şeyin başı olduğunu göstermektedir. Yaratılan her şeyin varlığı, devamı ve bekası tevhid inancına bağlıdır. Tevhit, Kadir-i Mutlak’ın kudret ve iradesi ile her şeyi ihata ettiğini bilmek ve bütün insanların yaradılış itibarıyla eşit statüye sahip olduğunu bilmektir (Faruki, 1998, s.45). Bir aksiyomun varlığı, diğer aksiyomlarla olan intisabına bağlıdır. Dolayısıyla bütün aksiyomların tevhid edilerek uygulanabiliyor olması gerekir (Çelik, 2016, s.169).

1.3.2.2. Denge (Adalet)

Evrende var olan her şey mükemmel bir mizan ve intizam ile yaratılmıştır. *‘‘Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın.’’* (Rahman, 55:7-9) Her şeyin devamı için bir denge içerisinde (bir olan Allah’ın emriyle) hareket etmesi gerekir.

Adalet; mizan, denge ve hak gibi kavramları içinde barındıran ve bütün mahlukatı kapsayan bir kanundur. Mutlak adalet, yani pireden deveye, zerreden güneşe, en zayıftan en güçlüye, en küçükten en büyüğe kadar her şeyi kapsayan ve her şeye kendi ölçüleri nispetinde muamele eden bir yaklaşımla temel bir kanun haline gelmiştir. Allah, insanların göz, kulak, burun vs. azalarını birbirine benzer

şekilde yaratmıştır. Ancak hukuk-u insanın muhafazası ve insanların birbirinden ayırt edilebilmesi için o benzerlik içinde herkese hususi bir sikke koymuştur (Nursi, 2010, s.354-357; Nursi, 2010, s.178-179).

Bu aksiyomda, Kur'an'da emredildiği gibi insanın adaletli olmasını, iyilik yapmasını ve emeğin karşılığının verilmesiyle dengenin (sosyo-ekonomik adalet) sağlanabileceği vurgulanmıştır (Asutay, 2014, s.124). İslami Finansın amaçlarından biri de toplumda sosyo-ekonomik dengeyi sağlamaktır. Bu aksiyoma göre adaletli olunabilirse sosyo-ekonomik denge sağlanır ve toplum refaha kavuşmuş olur.

1.3.2.3. Özgür İrade

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en büyük özelliği irade sahibi olmasıdır. İnsan, bu özelliğe sahip olduğundan imtihana tabi tutulmuştur. Bireyler aldığı dini eğitim sayesinde sosyal hayatta iç içe geçmiş zıtlıklardan (iyi-kötü, hayır-şer, sevap-günah vs.) doğruyu seçebilmektedir. Toplumsal huzur ve refahın sağlanması, bireylerin özgür iradelerini Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda kullanmasına bağlıdır.

Özgür irade, finansal sistemde şahsi çıkarları gözetmek yerine toplumun çıkarlarına uygun kullanılmalıdır (Çelik, 2016, s.171)

1.3.2.4. Sorumluluk (Farz)

Kişi, Allah'a, kendine ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir. Peygamberimiz (asm) şöyle buyurmaktadır: “*İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.*” (Buharî, Mağazî,35) Sorumluluk sahibi bireyler Allah'ın emir ve yasaklarına hayatları boyunca uymuşlardır.

Faiz Allah tarafından yasaklandığından bireyler hayatlarında faize yer vermemelidir. Faizli işlemler yerine faizsiz uygulamaları tercih etmek toplumsal sorumluluğun gereğidir. Bu aksiyom, bireyin topluma karşı sorumluluğu gereği insanlığa fayda sağlayacak finansal faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Diğer aksiyomlara uymanın ibadet yapmış gibi sevap kazandıracağı düşüncesini, sorumluluk (farz) aksiyomu sağlamaktadır. (Çelik, 2016, s.171-172).

1.3.2.5. Rububiyet

Rububiyet, Allah'ın zerrelere yıldızlara kadar bütün mahlûkata muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye ve idare etmesidir (Nursi, 2010, s.609).

Bireyler, Allah'ın rızası dairesinde hareket ederlerse, gerçek başarıya ulaşacaklardır. Aynen öyle de İslami finans sistemi, İslam'ın koyduğu prensiplerle terbiye edilirse hedeflenen başarıya ulaşmak için altyapı oluşturulmuş olacaktır (Çelik, 2016, s.172).

1.3.2.6. Tezkiye

Nefis, insanı daima kötü yola sevk etmek ister. *“Rabbimin merhameti olmadıkça, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder”* (Yusuf, 12: 53). *“Muhakkak, nefisini temizleyen kurtuluşa erdi”* (Şems, 91:9) ayeti de nefis tezkiyesine (temizlenmek, arınmak) teşvik etmiştir. İnsan, iman ederek şirkten kurtulacağı gibi takva ile de günahlardan arınmış olur ve salih amel işleyerek nefsi kötülüklerden temizlemiş olacaktır.

Tezkiye, bireylerin iç âlemlerinde muhasebe yapmalarını sağlayarak daima uyanıklık hali kazandırır. İnsan hayatı boyunca sürekli imtihana tabi tutulmakta ve nefsi ile baş başa kalmaktadır. Bu aksiyoma göre bireylerin İslami finans faaliyetlerinde İslami prensiplere uygun hareket etmesi ve paralelinde başarıyı elde etmesi nefsin tezkiyesiyle mümkündür. İnsan her amelinin dindeki yerini sorgulamalı ve tezkiyeyi daima yaşmalıdır. Tezkiye aksiyomu aynı zamanda diğer aksiyomların da uygulanabilirliğini sorgulayarak yanlış taraflarını ortadan kaldırır ve aksiyomların gücünden faydalanmayı hedefler (Çelik, 2016, s.173-174).

1.3.2.7. Şeriatın Gayeleri

Şeriat, İslam'ın getirdiği hükümlerin genel adıdır. Müslümanlar İslamiyet'i doğru yaşamak zorundadırlar. İslam'a uygun olmayan finansal hareketler İslamiyet'e ve topluma zarar vermektedir. Bu aksiyom, İslami finansal sistemin toplumun menfaatine hareket etmesi gerektiğini söylemektedir.

Küreselleşme ile birlikte sürekli değişen finansal yapının şeriatın belirlediği kriterlere uygunluğunun denetlenmesi gerekmektedir. Yeni çıkan finansal hareketler, İslami finansa dâhil edilmeden önce İslami kriterlere uygunluğuna bakılmalıdır. İslami finansa istenilen başarının elde edilmesi için bütün aksiyomlar etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Şeriatın gayeleri aksiyomu, diğer aksiyomları daima gündemde tutar (Çelik, 2016, s.174).

1.4. KÂR PAYI KAVRAMI VE FAİZDEN FARKI

Kâr payı, tasarruf sahiplerinden toplanan fonların taraflarca belirlenen bir süre içinde paylaşılacak kaydıyla ticari faaliyetlerde kullanılmasından kaynaklanan kar ve zararların dağıtımıdır. Kâr payının dinimizce helal olmasının ana nedeni, ticari faaliyet sonucunda zarar riskinin olmasıdır. Katılım Bankaları toplanan fonları değerlendirirken, İslami kurallara uygun olan alanlarda üretim ve ticaret yapabilmektedir.

Faiz ise paranın kullanım maliyetidir. Bir diğer ifadeyle paradan para kazanmaktır. Faiz, tarih boyunca toplumlarda sömürü aracı olarak kullanılmıştır. Faizli sistem, tasarruf sahiplerinden belirli bir fazlalık ödemek koşuluyla alınan paranın, ihtiyaç sahiplerine belirli bir fazlalık almak koşuluyla ödenmesidir. Bu sistemin hâkim olduğu toplumlarda, zengin ve fakir arasındaki gelir farkı her geçen gün artmaktadır. Böylelikle toplumun sosyo-ekonomik dengesi bozulmaktadır. Kâr payının faizden farkı Tablo 1.1’de verilmiştir.

Tablo 1.1: Kâr Payı ve Faiz Arasındaki Farklar

Kâr payı	Faiz
Ortaklık ya da alışveriş sözleşmesidir.	Borçlu ve alacaklı sözleşmesidir.
Tutar, taraflarca belirlenen vade sonunda belli olur. Kesin miktar, son ödeme tarihinden önceki gün bile bilinmiyor.	Tutar, sözleşme yapılırken belirlenir.
Müşterilere ödenen temettüler, tahsilatta toplanan fonların kullanımından elde edilen kardan ödenir. Müşteriye ödenen temettüler ile müşterinin fonları kullanarak elde ettiği kâr arasında bire bir ilişki vardır.	Müşterilere ödenecek faiz, bankanın çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirden ödenmektedir. Kredi faizi bunların en önemlisidir. Ancak, kredilerden alınan faiz ile mevduata ödenen faiz arasında bire bir ilişki yoktur.

Finansman karları ile tasarruf sahiplerine ödenen temettüleri arasında gerçekten benzerlikler vardır. Makas sabitlenir, açılıp kapanmaz.	Kredi faizi ile mevduat faizi arasındaki paralellik güçlü değildir. Makas duruma göre açılıp kapanabilir. (2008 krizinde olduğu gibi)
Müşterilere ödenen tutar, bankanın sağlanan fonlardan elde ettiği kârına bağlıdır. Bankanın kârı düşerse, müşterinin kâr payı azalacaktır. Çok para kazanıyorsa, müşteriler bundan faydalanacak ve daha çok kazanç elde edecektir. Bankanın zarar etmesi durumunda müşteri bu zarara katlanmak zorundadır.	Müşterilere ödenecek faiz, bankanın kârına bağlı değildir. Banka az para kazansa da, çok para kazansa veya kaybetse bile müşteriye ödenecek faiz başlangıçta belirlenen faiz oranı üzerinden hesaplanır ve faiz oranı dönem sonuna kadar değişmez.
Müşterilerin ana para garantisi yoktur. Zarar etme riski de vardır.	Müşterilerine ana para garantisi verir. Herhangi bir risk yoktur.
Ticaret ve ortaklığa dayanmaktadır. Meşrudur.	Borçlu ve alacaklı ilişkisine dayanmaktadır. Dinimizde haram kılınmıştır
Üretim ve emeğe dayalı bir sistem olup, ekonomiye katkı sağlamaktadır.	Üretim ve emeğin olmadığı bir sistemdir. Ekonomiye zararı vardır.

Kaynak: TKBB Erişim Tarihi:05.03.2020, www.katilimbulteni.com, Erişim Tarihi: 28.10.2020

Katılım bankalarının kâr payı oranları ile konvansiyonel bankaların faiz oranının birbirine yakın olmasından dolayı, toplumun bazı kesimi tarafından ikisinin de aynı olduğu düşünülmektedir. Kâr payı oranları ile faiz oranlarının paralellik göstermesinin sebebi; katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki payı çok az olmasıdır (2019 yılı %6,3). Rekabetçi piyasada konvansiyonel bankalar tarafından alınan faiz kararları, katılım bankalarının kâr payı oranını belirlemede etkili olmaktadır (www.islamiktisadi.net).

İKİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ VE KULLANILAN FİNANSAL YÖNTEMLER

2.1. FAİZSİZ BANKACILIĞIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Faizsiz bankacılık sisteminin ortaya çıkmasında üç neden etkili olmuştur. Birincisi dini nedenlerdir. Şöyle ki, Kur'an ve hadislerde faizin kesin bir şekilde yasaklanmasıyla, Müslümanların faizli işlem yapan kurumlardan uzak durması ve buna karşılık alternatif kuruluşlara ihtiyaç duyması, faizsiz bankacılık sisteminin kurulmasında en önemli etken olmuştur. İkincisi sosyoekonomik nedenlerdir. Faizli bankalar paradan para kazanma sistemi üzerine kurulduğundan dolayı zengin daha da zengin olurken, fakirin daha da fakirleşmesine sebep olmaktadır. Böylelikle toplumun gelir dengesinin bozulmasıyla, emek ve üretime dayalı bir sistemin (İslami Finans) varlığı zorunlu hale gelmiştir.

2.1.1. Dini Nedenler

Yukarıda belirtildiği gibi faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasındaki en büyük etken İslamiyet' te faizin haram kılınmasıdır. Diğer semavi dinlerde de faiz yasaklanmıştır. Ancak sonraki dönemlerde Yahudilikte ve Hristiyanlıkta faize karşı olan tutum zamanla değişmiştir. İslam dininde yasaklanan şeylere bakıldığında; muhakkak doğrudan ya da dolaylı yoldan bireylere ve dolayısıyla topluma zarar verdiğini görmekteyiz. Nitekim faizin de toplumda gelir dengesini bozması, üretimi azaltmasıyla birlikte işsizliğin arttırması gibi zararları vardır.

2.1.2. Ekonomik Nedenler

Orta doğu ülkelerinde, petrol satışlarının dolar üzerinden yapılması, gelirlerin batı ülkelerine kaymasına sebep olmaktadır. Gelir kaybını engellemek ve İslam ülkelerinin gelişmesini sağlamak amacıyla faizsiz bankacılık sisteminin kurulmasına gereksinim duyulmuştur. Ayrıca İslam ülkeleri arasında ekonomik işbirliğine ihtiyaç duyulması da bu sebepler arasındadır (Kalaycı, 2013, s.61). Faizden uzak duran tasarruf sahiplerinin elindeki fonları değerlendirmek istemeleri İslami bankacılık faaliyetlerine hız kazandırmıştır (Aras & Öztürk, 2011, s.167-179).

İslam Konferansı Teşkilatı'nın 1973 yılında yaptığı bir toplantıda üye ülkelerin kalkınmasına katkı sağlamak için bir İslami bankanın kurulması kararlaştırılmıştır. Nitekim 1974' de kurulan İslam Konferansı Teşkilatı ile üye ülkelere kredi desteği sağlanmış ve İslami bankacılık faaliyetleri hız kazanmaya başlamıştır (Yozgat, 2010, s.16).

2.1.3. Sosyal Nedenler

Faizin toplumda sosyoekonomik dengeyi bozması, faizsiz bankacılık sisteminin kurulmasında etkili olmuştur. Toplumun refah ve huzurunu arttırabilmek için gelir dağılımının dengeli olması gerekmektedir. İslami bankacılık sisteminin amacı; farklı gelire mensup kişiler arasındaki dengesizliği gidermek, faiz kazancı ile zenginleşmeyi önlemek ve emeğe dayalı kazanca yönlendirerek sosyal adaleti sağlamaktır (Pehlivan, 2016, s.300)

2.2. FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ

Konvansiyonel bankacılık sistemi iktisadi faaliyetlerinde sadece ticari ve finansal niteliklere önem verirken, İslami bankacılık sistemi toplumsal fayda ve gelir dengesine önem vermektedir (Tunç, 2013, s.107). Konvansiyonel bankalar topladıkları fonları piyasaya kredi vererek ekonomiye aktarırlar. Yani diğer bir deyişle para ticareti yaparak paradan para kazanmaktadırlar. Faizsiz bankalar ise topladığı fonlarla üretimin artmasına katkı sağlamaktadır (Canbaz, 2016, s.117).

Dünya genelinde İslami bankacılık olarak nitelendirilen finans kurumları, Türkiye'de Katılım Bankaları olarak nitelendirilmektedir. Katılım Bankacılığında parasal her işlemin karşılığında mutlaka mal ya da hizmet vardır. Böylelikle elde edilen gelir de kâr-zarar ortaklığı sisteminde bölüşülmektedir (Özsoy, 2013, s.10-12).

Katılım Bankacılığı sistemi, faizin İslamiyet'te yasak olması nedeniyle kurulan bir sistemdir. Bu sistemde ihtiyaç sahiplerine verilen fonlara ya da tasarruf sahiplerinden alınan fonlara faiz uygulanmamakla birlikte, bu fonlar ticaret faaliyetlerinden değerlendirilip elde edilen gelir kâr veya zarar olarak paylaşılmaktadır (Tunç, 2013, s.113-114).

2.2.1. Faizsiz Bankacılığın Temel İlkeleri

İslami finans kâr-zarar ortaklığına dayanan faizsiz bir finans kurumudur. Bu faizsiz sistemin de kendine özgü ilkeleri vardır. Bunlar;

- Faiz yasağı: Kur'an'da riba olarak geçen bu kavram verilen bir şey karşılığında alınan fazlalık anlamına gelmektedir. Kur'an'da kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Kâr, başarılı bir ticaretin göstergesi ve aynı zamanda toplumun refahını arttıran bir olgu iken, faiz ticaret ve yatırım yapmaksızın daha önceden garanti altına alınmış bir kazançtır. Dolayısıyla faiz, toplumsal refahı ve gelir dengesini bozması, sosyal adalet anlayışına zıt olmasından dolayı yasaklanmıştır.
- Risk paylaşımı: Emek ve sermaye ortaklığıyla (Mudaraba) kâr etmek için bir araya gelen bireyler (girişimci-finansör), aynı riski paylaşmaktadırlar.
- Potansiyel sermaye olarak para: Paranın sermaye niteliği taşıması için, diğer kaynaklar ile beraber üretim sürecine girmesiyle mümkün olacaktır.
- Spekülatif davranışların yasaklanması: Kumarda aşırı belirsizlik ve risk olduğundan İslami finans sistemi tarafından ticari faaliyetleri yasaklanmıştır.
- Sözleşmenin kutsallığı: Asimetrik bilgilerden kaynaklı risk ve ahlaki zedelenmeyi azaltmayı amaçlamaktadır.
- İslamiyet'in uygun gördüğü faaliyetler: Sadece İslami kurallara uygun yapılan ticaret faaliyetlerine yatırım yapılabilir. İslamiyet'in haram kıldığı ticaret faaliyetlerine (içki, kumar, şans oyunları vb.) yatırım yapmak yasaklanmıştır.
- Sosyal adalet: Adalet kavramına zıt olan ticari faaliyetler yasaklanmıştır. Finansal bir faaliyet tarafların herhangi birinin sömürülmesine neden olmamalıdır (Akın ve Ece, 2010, s.2-3).

Yukarıda belirtildiği üzere İslami finansın temel ilkelerinden biri de faiz yasağıdır. İslami Finans sistemi kâr payı esaslarına göre faaliyet göstermektedir.

2.2.2. Dünyada Faizsiz Bankacılığın Gelişimi

Faizsiz bankacılık sistemi, İslami esaslara dayanan finansal kurumlardır. Faizsiz bankacılık sisteminin kurulmasındaki en büyük etken İslamiyet'te faizin kesin bir şekilde yasaklanmış olmasıdır. Faizsiz bankacılığı konvansiyonel

bankacılıktan ayıran en büyük özelliği ise faiz kazancı yerine katılımcılara kâr payı vermeleridir.

Babil Kralı Hammurabi döneminde çıkarılan Hammurabi kanunları, faizsiz bankacılığın ilk uygulamasıdır. Hammurabi kanunlarında, faiz oranları ve borçlanma ile ilgili düzenlemelerin olduğu bilinmektedir (Ergin, 1975, s.19-20). İslami bankacılık anlayışıyla 13.01.1913 yılında kurulan Hacı Âdem Beyzade İbrahim Siphazade Hamdi ve Şürekası Adapazarı İslam Ticaret Bankası dünyada kurulmuş ilk İslami bankadır (Kutluata, 1970, s.77-78). Hint yarımadasında 1940'lı yıllarda, faizsiz bankacılık alanında bilimsel çalışmalar olduğu söylenmektedir. Sonrasında 1963 yılında üreticileri tefecilerden kurtarmak amacıyla Ahmet Neccar tarafından Mısır'da faizsiz bankacılık denemelerine başlanmıştır. Bu çalışmalar dört yıl devam etmiş ve akabinde 1967 yılında sonlanmıştır. Ancak yapılan bu faizsiz bankacılık denemeleri diğer çalışmalara öncülük etmiş ve faizsiz bankaların kurulmasına zemin hazırlamıştır (Bayındır, 2005, s.40-41).

İslam ülkeleri arasında ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak amacıyla Cidde'de 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası (İKB) kurulmuştur. İKB' nin kurulması faizsiz bankacılık sisteminde dönüm noktası olmuştur. Aynı zamanda üye ülkelerin kamusal projelerine büyük katkıda bulunmuş, ancak yeterli olamamıştır. Yine 1975 yılında kurulan Dubai İslamic Bank faizsiz bankaların ilk örneklerindedir (Tunç, 2013, s.109).

İslam Kalkınma Bankası'nın sadece kamu sektörüne finansman sağlamasından dolayı özel sektör projelerinde de finansmana ihtiyaç duyulmuştur. Bundan ötürü bazı zengin Müslümanlar (Suudi, Kuveyli, BAE'li vb.) bir araya gelerek 1981 yılında Cenevre'de Dar Al-Maal Al-İslami holdingini kurmuşlardır. Kalkınma sürecindeki Ortadoğu ve Körfez ülkelerinde 1980 yılı itibariyle yaşanan iktisadi gelişmeler faizsiz bankaların sayısını arttırmıştır. (Canbaz, 2016, s.157). Dallah Baraka Grubu (Al-Baraka) ise 1981 yılında kurulmuştur. Merkezi Bahreyn olmak üzere birçok ülkede (Türkiye, Ürdün, Endonezya, Mısır, Pakistan, Lübnan, Tunus, Sudan, Güney Afrika) muhtelif kuruluşları vardır (Ece, 2011, s.6).

Diğer İslam ülkelerinden farklı olarak İran(1981) ve Pakistan(1983)'da faizsiz bankacılık alanında yapılan düzenlemeler ile faizli bankacılık finansal sistemden

kaldırılmaya çalışılmıştır (Altan, 2010, s.135). Dolayısıyla İran ve Pakistan’da faizsiz bankacılık zorunlu hale gelmiştir.

Geleneksel bankacılık sisteminin faize dayalı altyapısının olmasından dolayı 1950’lerden sonra Müslüman nüfusunun fazla olduğu ülkelerde sorgulanmaya başlanması, faizsiz bankacılık sisteminin teorik çalışmalarının 1950’li yıllarda başladığını göstermektedir. Bunun sonucunda 1970’li yıllardan sonra faizsiz bankalar kurulmuş, İslam ülkelerinde geleneksel bankalar ile birlikte faaliyet göstermiştir. Faizsiz bankacılık sistemi 2000’li yıllardan sonra hızla büyümüş ve dünyanın birçok yerinde kabul ve talep görmeye başlamıştır (TKBB, 2015, s.11).

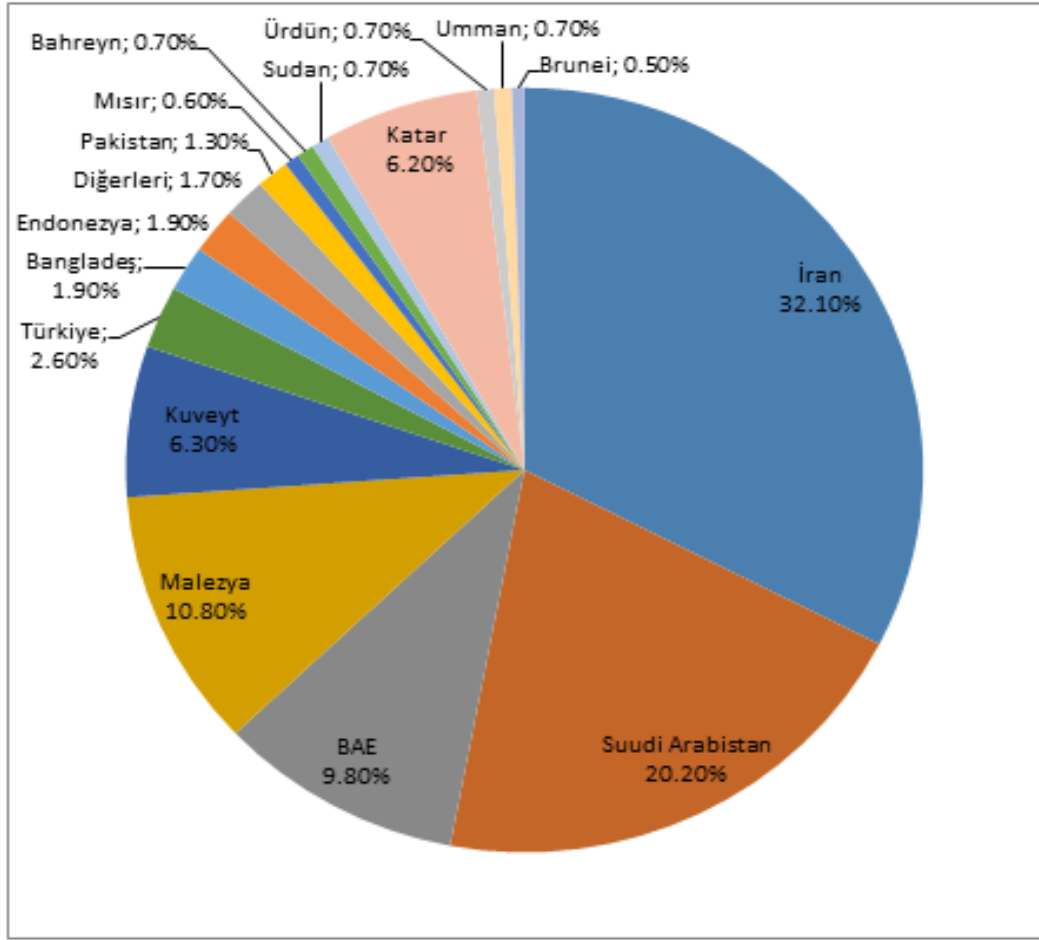
Aşağıdaki tabloda ilk kurulan beş İslami banka yer almaktadır.

Tablo 2.1: İslami Bankaların Tarihsel Gelişimi (1913-1981)

Kuruluş Tarihi	Banka İsmi	Ülke
13 Ocak 1913	Hacı Âdem Beyzade İbrahim Sipahizade Hamdi ve Şürekası Adapazarı İslam Ticaret Bankası	Adapazarı, Osmanlı
1963	Tasarruf Bankası	Ahmed en-Neccar tarafından Mısır’ın Mith Gamr kasabasında
1974	İslâm Kalkınma Bankası	İslam ülkeleri tarafından kurulmuştur. Merkezi Cidde’dedir.
1975	Dubai İslâm Bankası (Dubai Islamic Bank)	BAE, Dubai
1981	Dar Al-Maal Al-İslami	Cenevre, İsviçre

Kaynak: Türkan, 2019, s.47

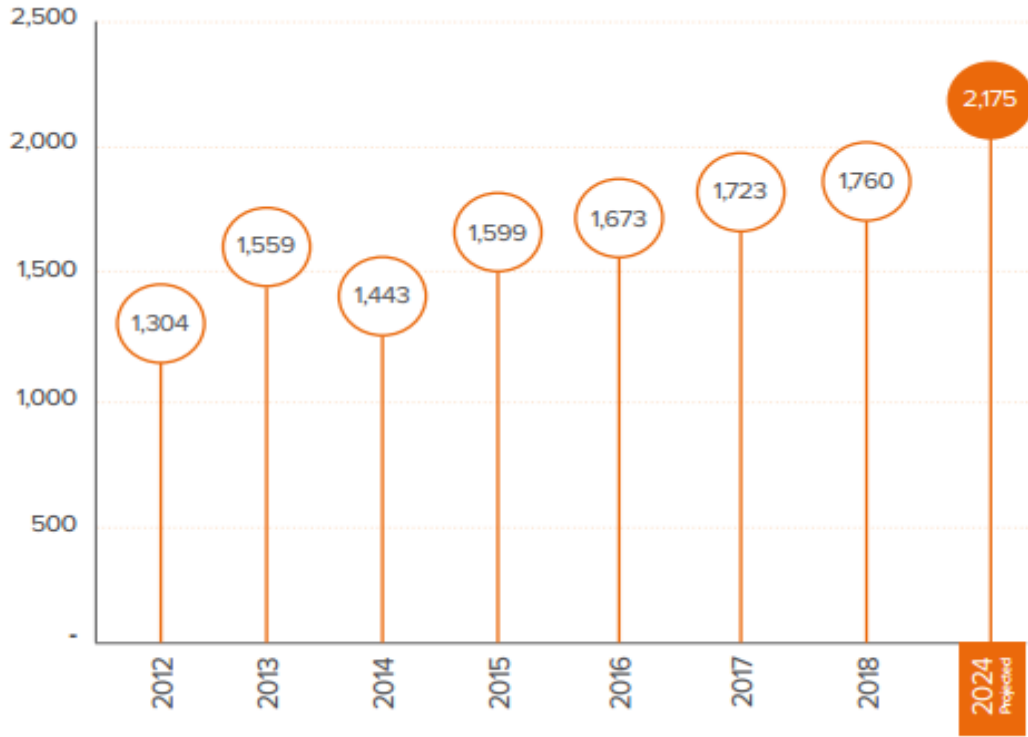
İslami bankacılık faaliyetleri başta İslam ülkeleri olmak üzere dünyanın dört bir yanında hızla artmaktadır. Aşağıda bazı ülkelerin İslami bankacılık Pazar paylarına ilişkin bilgiler verilmiştir

Kaynak: İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu (2018), Erişim Tarihi:10.03.2020

Şekil 2.1: Küresel İslami Bankacılık Varlıklarının Payı (2018)

İslami Finansal Hizmetler Sektörü (IFSI) 2018 İstikrar Raporuna göre İran 2017 yılında %33'lük pazar payına sahipken, 2018 yılında %32,1'e düşmüştür. Bu düşüşe rağmen İran hâlâ en büyük pazar payına sahiptir. İran'ı %20,2 büyüklükle Suudi Arabistan (2017:%20,4) takip etmektedir. Sonrasında sırasıyla Malezya %10,8 (2017:%9,1), BAE %9,8 (2017:%9,3) ve Kuveyt %6,3 (2017:%6,0), Katar, Türkiye, Bangladeş, Endonezya ve Bahreyn gelmektedir. Son beş ülkede bir önceki yıla göre pazar paylarında ciddi bir değişiklik olmamıştır (IFSI, 2019, s.12).

Kaynak: İslami Finans Gelişim Göstergesi (IFDI) 2019, Erişim Tarihi:11.03.2020

Şekil 2.2: İslami Bankacılık Varlık Büyümesi 2012-2018 (milyar\$)

İslami bankacılık küresel İslami finans varlıklarının %70'ini oluşturmaktadır (IFDI, 2019, s.28). İslami bankacılık varlık büyümesi 2012-2018 yılları arasında %35'lik bir büyümeyle 1,76 trilyon dolara ulaşmıştır.

2.2.3. Türkiye'de Faizsiz Bankacılık

Türkiye'de, 1970'li yıllara kadar faize sadece dini açıdan bakılmış, ekonomik yönü hiç incelenmemiştir. Dünyada 1970'li yıllarda faizsiz bankacılık ile ilgili yaşanan gelişmelerden etkilenerek faizsiz bankacılık ile ilgili çalışmalara başlanmıştır. Türkiye'de faizsiz bankacılık ile ilgili yapılan ilk çalışma, 1975 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB)'ın kurulmasıdır. DESİYAB, faizsiz kredi ve kâr-zarar ortaklığına göre çalışmayı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ancak bankanın kararnamesinde her ne kadar kâr-zarar ortaklığı belgesi olsa da hiçbir zaman uygulanmamıştır. Şube açmasına ve mevduat toplamasına izin verilmemesi, bankanın 1978 yılında faizli çalışma kararının alınmasında etkili olmuştur. (Akin, 1986, s.279-285).

Gerçekte faizsiz bir banka olmayan DESİAB, sadece kâr-zarar sistemine göre faaliyetini sürdürmüştür. Ekonomik istikrarsızlıktan dolayı 1978 yılına kadar faaliyetleri devam etmiş, 1988 yılında ismi değiştirilerek Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) olmuştur (Canbaz, 2016, s.171). Türkiye'nin 1974 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankası (İKB)' ye üye olması ve 1975 yılında DESİAB' ı kurması 1983 yılında faizsiz bankacılık ile ilgili yapılan çalışmaların temelini oluşturmaktadır.

Türkiye'de İslami prensiplere uygun bankacılık faaliyetlerinin yapılması için 16.12.1983 tarih, 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumu'nun (ÖFK) kurulmasına izin verilmiştir. ÖFK ile yastık altında atıl kalan tasarrufların ekonomiye kazandırılması amaçlanmıştır (Pehlivan, 2016, s.9).

1985 yılında iki özel finans kurumunun kurulmasıyla faizsiz bankacılık faaliyetlerine başlanmıştır (Aras ve Öztürk, 2011, s.169-170). Türkiye'de sırasıyla kurulan İslami bankalar şöyledir:

- 1985 yılında Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş.
- 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Kurumu A.Ş.
- 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş. (ilk yerli sermayeli ÖFK)
- 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş.
- 1996 yılında Asya Finans Kurumu A.Ş kurulmuştur (Özsoy, 2011, s.22-23).

1999-2001 krizi öncesi Türkiye'de altı tane özel finans kurumu faaliyet göstermekteydi. Ancak kriz döneminde bazı bankalar iflas etme durumuna gelmiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından el konulmuştur. 2001 yılında İhlas Finans iflas etmiş ve kapatılmıştır (Canbaz, 2016, s.174). Aynı dönemde Faisal Finans isim değişikliğine giderek Family Finans adıyla faaliyetlerine devam etmiştir. Family Finans ile Anadolu Finans 2005 yılında birleşerek Türkiye Finans Kurumu olmuştur (Özsoy, 2011, s.22-23).Özel finans kurumları Bankacılık Kanununda 2005 yılında yapılan değişiklikle Katılım Bankası adını almıştır (SERPAM, 2013, s.6).

Türkiye'de katılım bankalarının kurulmasının amacı: İslam ülkeleriyle ekonomik ilişkileri güçlendirmek ve faiz endişesiyle geleneksel bankalardan uzak

duran kesimin yastık altındaki atıl fonlarını ekonomiye kazandırmaktır. (Aras ve Öztürk, 2011, s.170).

Ülkemizde 2019 yılı itibariyle 6 tane katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bunlar;

- Albaraka Türk Katılım Bankası (1985)
- Kuveyt Türk Katılım Bankası (1989)
- Türkiye Finans Katılım Bankası (2005)
- Ziraat Katılım Bankası (2015)
- Vakıf Katılım Bankası (2016)
- Türkiye Emlak Katılım Bankası (2019)

2.2.3.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Türkiye’de faizsiz bankacılığa öncülük etmiş olan Albaraka Türk Katılım Bankası, 1984 yılında kurulmuş, bir yıl sonra faaliyetlerine başlamıştır. 2019’da banka sermayesinin %65,99’unu yabancı ortaklar, %8,77’sini yerli ortaklar ve %25,23’ünü halka açık olan pay oluşturmaktadır(www.albaraka.com.tr, Erişim Tarihi:20.03.2020). Aşağıda Tablo 2.2’de bankaya ait finansal göstergeler mevcuttur.

Tablo 2.2: Albaraka Türk Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL)

Yıllar	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Toplam Aktif	Öz Varlıklar	Net Kâr	Personel (adet)	Şube(adet)
2008	3.985.110	3.716.977	4.789.108	638.000	136.242	1.796	100
2009	5.464.645	4.675.617	6.414.914	710.666	105.626	1.935	101
2010	6.881.590	6.269.485	8.406.301	852.635	134.379	2.175	109
2011	8.044.747	7.273.906	10.460.885	1.004.251	160.87	2.601	123
2012	9.225.018	9.075.183	12.327.654	1.218.333	191.835	2.758	137
2013	12.526.212	12.033.661	17.216.553	1.497.268	241.409	3.057	167
2014	16.643.218	16.143.978	23.046.424	1.790.927	252.631	3.510	202
2015	20.346.178	19.317.826	29.561.999	2.103.914	302.863	3.736	213
2016	23.155.134	22.194.605	32.850.738	2.279.593	217.609	3.816	213
2017	25.309.840	24.680.290	36.229.077	2.481.506	237.093	3.899	220
2018	28.623.473	25.553.233	42.223.652	3.261.451	133.968	3.988	230
2019	39.769.408	30.880.921	51.392.368	3.821.929	63.429	3.791	230

Kaynak: TKBB, Erişim Tarihi:17.03.2020

2.2.3.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Finans Kurumu'nun(Kuwait Finance House) Türkiye'de faizsiz bankacılık sektörüne girmesiyle 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. adıyla kurulmuştur. 2006 yılında ise Kuveyt Türk Katılım Bankası adıyla faaliyetlerine devam etmiştir. Kuveyt Türk Katılım Bankası hisselerinin %62,24'ü Kuveyt Finans Kurumu'na, %18,72'si Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu'na, %1,04'ü diğer kişilere aittir. Kuveyt Türk, toplam fon ve varlıklarda diğer katılım bankalarına oranla en fazla paya sahiptir (www.kuveytturk.com.tr, Erişim Tarihi:20.03.2020). Finansal göstergeler aşağıda Tablo 2.3'te verilmiştir.

Tablo 2.3: Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL)

Yıllar	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Toplam Aktif	Öz Varlıklar	Net Kâr	Personel (adet)	Şube(adet)
2008	4.069.372	4.237.341	5.768.034	685.679	104.086	2.245	113
2009	5.358.257	4.904.932	6.904.526	807.312	127.133	2.447	121
2010	7.381.473	6.984.989	9.727.117	1.256.685	159.648	2.85	141
2011	9.918.327	10.360.917	14.897.592	1.437.978	195.042	3.326	180
2012	12.755.043	11.848.419	18.910.513	1.684.037	250.156	3.939	221
2013	17.030.702	16.595.845	25.893.542	2.302.049	300.343	4.642	268
2014	22.144.614	21.213.691	34.008.175	3.022.870	370.45	5.082	308
2015	28.122.666	26.909.401	42.052.507	3.402.490	444.681	5.442	359
2016	31.901.763	29.794.645	48.476.955	3.912.064	541.966	5.588	386
2017	39.857.400	37.923.358	57.123.095	4.591.151	673.991	5.749	399
2018	53.986.278	46.619.267	74.232.325	5.438.553	869.812	5.871	415
2019	85.494.387	57.925.969	104.439.345	6.821.290	1.109.838	5.955	431

Kaynak: TKBB, Erişim Tarihi:17.03.2020

2.2.3.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

1985 yılında kurulan Faisal Finans Kurumu, Family Finans adıyla 2001 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. 1991 yılında kurulan Anadolu Finans Kurumu tamamen yerli sermaye ile kurulmuştur. 2005 yılında Family Finans ve Anadolu Finans Kurumu güç birliği yaparak Türkiye Finans Katılım Bankası adıyla

faaliyetlerini sürdürmektedirler. İki özel finans kurumunun birleşmesiyle rekabet gücü artmış ve kısa sürede katılım bankacılığı sektöründeki payını arttırmayı başarmıştır. Suudi Arabistan'ın en büyük bankası olan National Commercial Bank (NCB) 2008 yılında Türkiye Finans Katılım Bankası'nın finansal varlıklarının %60'ını satın almıştır (www.turkiyefinans.com.tr, Erişim Tarihi:20.03.2020). Bankaya ilişkin veriler aşağıda Tablo 2.4'te verilmiştir.

Tablo 2.4: Türkiye Finans Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL)

Yıllar	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Toplam Aktif	Öz Varlıklar	Net Kâr	Personel (adet)	Şube(adet)
2008	5.312.548	5.526.380	7.104.156	1.001.456	160.633	3.185	174
2009	6.882.490	7.109.233	8.699.643	1.193.692	171.388	3.346	180
2010	8.397.896	7.913.437	10.691.860	1.406.096	205.529	3.403	182
2011	9.509.165	10.327.232	13.528.353	1.613.659	231.587	3.382	182
2012	11.429.536	12.971.058	17.616.504	2.125.162	283.573	3.595	220
2013	15.141.718	18.172.359	25.126.629	2.522.381	329.277	3.99	250
2014	19.112.760	24.063.493	33.494.790	3.153.847	334.228	4.478	280
2015	22.177.414	28.068.222	38.576.299	3.153.576	334.228	4.132	286
2016	21.064.781	26.479.612	38.807.717	3.663.014	296.233	4.001	286
2017	22.030.496	26.071.453	39.080.897	4.060.598	375.36	3.767	289
2018	26.862.479	29.653.165	47.052.484	4.323.181	444.75	3.661	306
2019	39.974.514	33.272.689	52.427.410	4.827.079	378.174	3.461	310

Kaynak: TKBB, Erişim Tarihi:17.03.2020

2.2.3.4.Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım Bankası, BDDK'nın izniyle 2014 yılında 675.000.000 TL sermaye ile kurulmuştur. Sermayenin tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiştir. BDDK'nın kararıyla 2015 yılında faaliyete geçmiş olup, 2018 yılında sermayesinin 1.750.000.000 TL'ye çıkarılmasına karar verilmiştir (www.ziraatkatilim.com.tr, Erişim Tarihi:20.03.2020). Ziraat Katılım Bankası'na ait finansal göstergeler aşağıda Tablo 2.5'te verilmiştir.

Tablo 2.5: Ziraat Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL)

Yıllar	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Toplam Aktif	Öz Varlıklar	Net Kâr	Personel (adet)	Şube(adet)
2014	-	-	-	-	-	-	-
2015	1.256.305	1.698.958	2.177.435	664.53	11.982	458	22
2016	5.636.002	5.772.664	7.959.507	764.621	30.673	677	47
2017	10.024.595	11.730.935	14.350.143	1.403.681	15.8902	892	63
2018	15.151.098	17.707.664	22.188.803	2.218.584	322.665	1.042	80
2019	25.457.245	29.565.030	36.392.174	3.166.828	516.735	1.133	93

Kaynak: TKBB, Erişim Tarihi:17.03.2020

2.2.3.5. Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası, BDDK'nın kararıyla 2015 yılında kurulmuş ve 2016 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Sermayesinin tamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü, II.Bayezid Vakfı, I.Mahmut Vakfı, II.Mahmut Vakfı ve Murat Paşa Vakfı'na aittir. Ödenmiş sermayesi 3.220.000.000 TL'dir (www.vakifkatilim.com.tr, Erişim Tarihi:20.03.2020). Vakıf Katılım Bankası'na ait finansal göstergeler aşağıda Tablo 2.6'da verilmiştir.

Tablo 2.6: Vakıf Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL)

Yıllar	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Toplam Aktif	Öz Varlıklar	Net Kâr	Personel (adet)	Şube(adet)
2015	-	-	-	-	-	-	-
2016	3.034.756	3.002.870	876.418	876.418	19.016	437	30
2017	10.088.414	9.671.218	13.210.145	1.107.885	138.132	724	63
2018	15.182.406	13.443.573	20.955.512	1.527.226	325.397	1.092	91
2019	22.953.215	18.770.501	30.348.784	1.960.693	324.887	1.322	104

Kaynak: TKBB, Erişim Tarihi:17.03.2020

2.2.3.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası

Türkiye'de imarı üstlenmek, inşaat teşebbüslerini desteklemek amacıyla 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası ismiyle kurulmuştur. Kuruluşunun ilk dönemlerinde; Türk Ocağı binası, Yeni Meclis binası, Merkez Bankası binası gibi önemli projelerin yapımını üstlenmiştir. Son 93 yıl içerisinde Türkiye Emlak ve Kredi Bankası, Tek Bank gibi farklı isimlerle faaliyet yürüten banka son olarak

Türkiye Emlak Bankası ismiyle faaliyetlerine devam etmektedir. Öncelikle inşaat sektöründe yatırım yapmayı hedeflemekle birlikte büyüme ve istihdama katkı sağlayacak sektörlerde de yatırım yapmayı amaçlamaktadır(www.emlakbank.com.tr, Erişim Tarihi:20.03.2020). Emlak Katılım, merkez şubesinde 2019 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Banka, 750.000TL sermaye ile kurulmuş olup, sermayesinin %99,99'u Hazine ve Maliye Bakanlığına aittir. 2019 yıl sonu itibariyle aktif büyüklüğü 9,3 milyar TL, şube sayısı 11'e ulaşmıştır (Türkiye Emlak Katılım Bankası, 2019, s.1-11).

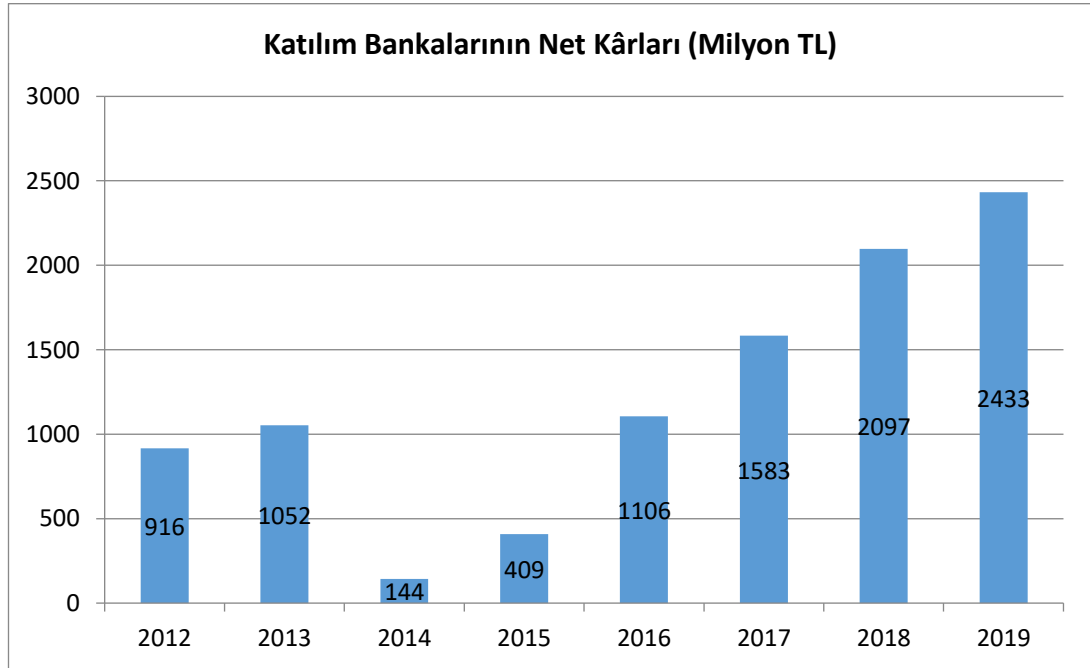
Tablo 2.7: Türkiye Emlak Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL)

Yıllar	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Toplam Aktif	Öz Varlıklar	Net Kâr	Personel (adet)	Şube(adet)
2018	-	-	-	-	-	-	-
2019	5.952.676	5.730.333	9.282.271	1.169.173	44.979	382	11

Kaynak: TKBB, Erişim Tarihi:17.03.2020

2.2.4. Katılım Bankaları İlgili Diğer Veriler

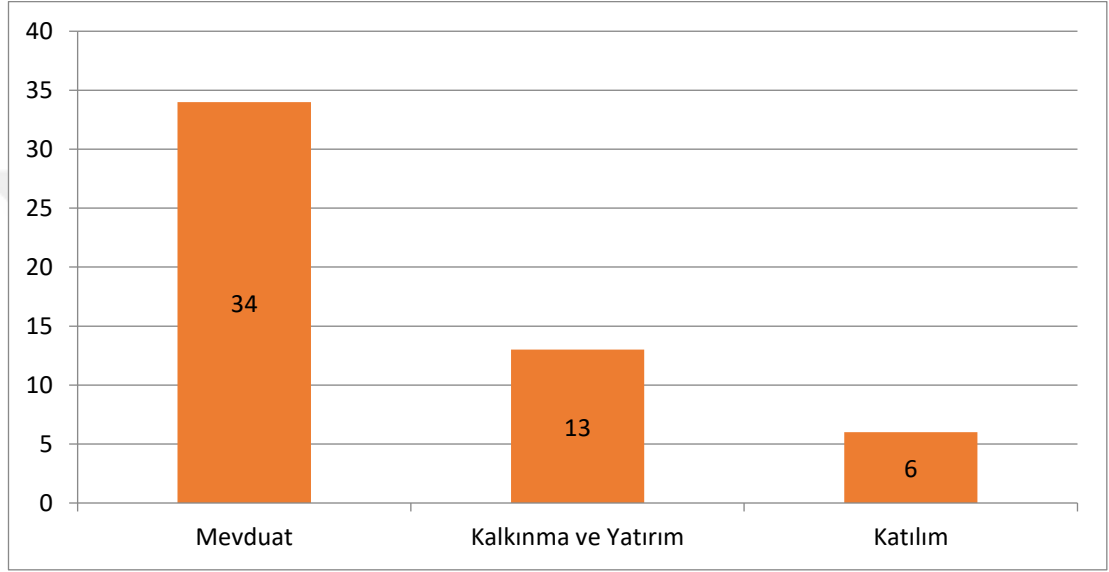
Bu bölümde katılım bankacılığı sistemi ile ilgili genel bilgilere yer verilmiş ve diğer geleneksel bankalar ile kıyaslanmıştır.

Kaynak: www.katilimdunyasi.com, Erişim Tarihi:19.03.2020

Şekil 2.3: Katılım Bankalarının Net Kârları (2012-2019)

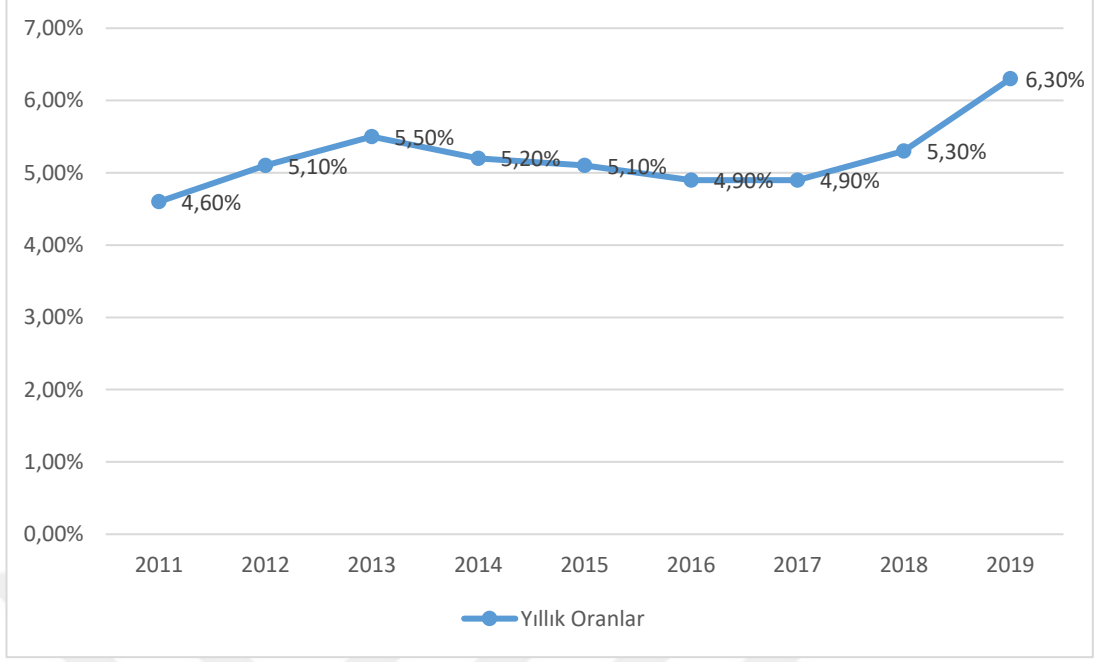
Katılım bankalarının 2019 yılındaki net kârına bakıldığında bir önceki yıla göre yüzde 16 arttığı görülmektedir. 2019 yılı net kârı 2 milyar 433 milyon TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankacılığı sektörü kârının yüzde 46'sını Kuveyt Türk elde etmiştir. Katılım bankalarının 2014 yılında net kârının düşmesi Bank Asya'dan kaynaklanmaktadır. Banka Asya 2014 yılında 876 milyon 872 bin TL, 2015 yılında ise 582 milyon 66 bin TL zarar etmiştir (www.katilimdunyasi.com, Erişim Tarihi:19.03.2020).

Kaynak: BDDK, Erişim Tarihi:20.03.2020

Şekil 2.4: Türkiye'de Banka Çeşitleri ve Sayıları (2019)

Türkiye bankacılık sektöründe 2019 yılsonu itibariyle 34 tane mevduat bankası, 13 tane kalkınma ve yatırım bankası ve 6 tane de katılım bankası olmak üzere toplamda faaliyette olan 53 tane banka vardır.

Kaynak: TKBB, Erişim Tarihi: 19.03.2020

Şekil 2.5: Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sistemindeki Payları

Kamu katılım bankalarının kurulmasıyla, katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payı artmaya başlamıştır. Katılım bankaları 2019 yılında bankacılık sektöründeki payı %6,3 olmuştur. Katılım bankaları 2019 yılında, bir önceki yıla göre aktiflerini %37 arttırarak toplamda 284 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2.3. İSLAMİ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

İslami finans, konvansiyonel bankacılığın aksine finansal bir faaliyet olmaktan ziyade ticari bir faaliyettir (SERPAM, 2013, s.4). Katılım bankacılığında kullanılan yöntemler şunlardır:

2.3.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Taraflardan birinin emek, bilgi ve tecrübesi, diğerinin ise sadece sermaye ortaya koymasıyla yürüttükleri ortak bir faaliyettir. Yapılacak faaliyet ile ilgili bilgi ve tecrübeye sahip olan kişi faaliyetin yönetim işlerini de üstlenmektedir. Bu yöneticiler aynı zamanda tüzel kişiliğe de sahip olup, “Mudarib”(işletmeci) adı verilmektedir. Sermayedar ise “Rab-ül Mal” adı verilmiştir. Sermayedar, yönetimde söz hakkına sahip değilse de faaliyetleri denetleme yetkisine sahiptir. Sermayedarlar ile işletmeci (mudarib) arasında sözleşme imzalanır. Faaliyet sonucunda, taraflar sözleşmede belirlenen kâr oranı üzerinden kendilerine pay

almaktadır. Eğer yapılan faaliyet sonucunda zarar edilmiş ise, bu zarar sadece sermayedarın zararı olmaktadır. Mudaribin bu zarar karşısındaki kaybı emeğidir. Zarar mudaribin hata ve ihmalden kaynaklanıyorsa zarar, mudaribden tanzim edilir (Kaya, 2010, s.36-37).

2.3.2. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)

Murabaha, İslami bankalar tarafından en sık kullanılan yöntemidir. Murabaha yönteminde; müşterinin talep ettiği mal, banka tarafından satın alınarak vadeyle müşteriye satılmaktadır. Satış işlemleri gerçekleşmeden önce, müşteri alacağı malın peşin fiyatını ve vadeli fiyatını bilmektedir (Odabaşı, 2011, s.12-20). Murabaha yöntemindeki kâr payı oranı ile faiz oranı birbirine yakın olsa da İslami açıdan kesinlikle farklı olduklarını bilmek gerekir.

2.3.3. Muşaraka (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)

Bu sistemde sermayenin bir kısmı katılım bankası tarafından karşılanırken, kalan kısmını müşteri karşılamaktadır. Kâr oranı sözleşmenin başında belirlenir ve sermaye paylarıyla aynı olmak zorunda değildir. Çünkü müşterinin sermayesi az olsa bile yapılacak olan ticari faaliyete emeğini de kattığı için kâr payı fazla olabilmektedir. Zarar edilmesi durumunda ise ortaklar (banka-müşteri), sermaye paylarına göre zarardan etkilenmektedir (Kaya, 2010, s.37-38).

2.3.4. İcara (Finansal Kiralama-Leasing)

Katılım bankalarının murabahadan sonra en çok kullandığı finansal yöntemdir. Kiracının ihtiyaç duyduğu bina, makine vb. gibi tüketilemez malların katılım bankası tarafından satın alınıp belirlenen kâr payı karşılığında kiraya vermesidir. Kiralama dönemi sonunda banka kiraladığı malı kiracıya devreder. Tüketim malları icara konu olamaz. (SERPAM, 2013, s.5).

2.3.5. Selem (İleriye Dönük Satın Alma)

Henüz üretilmemiş ya da hazır olmayan bir malın satın alınması işlemine selem yöntemi denmektedir. Banka henüz çıkmamış mahsulü çiftçiden belirli bir fiyata peşin alır. Banka hasılat dönemi geldiğinde malı çiftçiden alıp piyasaya satarak kazanç elde eder. Böylelikle çiftçi de mazot, tohum, gübre gibi giderlerini karşılamak için faizli krediye bulaşmamış olur (Beki, 2005, s.131).

2.3.6. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)

İstisna yönteminde, sipariş ile üretilen bir malın ödemesinin, işin yapım aşamasına bağlı olarak parça parça yapılmasıdır. Satış sözleşmesinde, yapılacak olan mal ile ilgili bütün detaylar, teslim tarihi ve teslim yeri açıkça belirtilmelidir (Darçın, 2007, s.33). İstisna, henüz hazır olmayan bir malın satılmasıdır. Müşteri, üretilen malın bedelinin bir kısmını peşin ödeyip, kalan tutarı ise parça parça bankaya yatırmaktadır. Bu yönüyle selem ile farklılık göstermektedir. Bu yöntem en çok tarım ve inşaat sektörlerinde uygulanmaktadır. Körfez ülkeleri bu yöntemi en çok uygulayan ülkelerdir (SERPAM, 2013, s.5-6).

2.3.7. Teverruk (Uluslararası Murabaha)

Bu sistemde, katılım bankaları piyasadan peşin aldıkları malların üzerine kâr payı ekleyerek müşterilerine vadeli satmaktadır. Müşteriler aynı malı nakit ihtiyacını karşılamak amacıyla üçüncü kişilere satabilmektedirler (Öztürk, 2017, s.118).

BAE Teverruk yöntemini İslami bankacılık sisteminde sıklıkla kullanmaktadır. Teverruk, Murabahanın geliştirilmiş halidir. Kısaca Teverruk, bir malın ticaret yoluyla nakde çevrilmesidir. Teverruk ile ilgili iki önemli husus vardır. Birincisi: Banka müşterisinin talebi doğrultusunda mal satın alıp müşterisine kiralamaktadır. Daha sonra müşteri yapılan murabaha sözleşmesine göre mal sahibi olmaktadır. İkincisi: Müşteri malı devraldıktan sonra isterse üçüncü bir kişiye satabilmektedir. Teverruk'u Murabaha'dan ayıran özellik de malın üçüncü kişiye satılabiliyor olmasıdır. Genellikle maddi olmayan kişisel ihtiyaçların finansmanı için nakit erişimi sağlamak amacıyla Teverruk yöntemine başvurulmaktadır. Bunlar; seyahat, eğitim gibi kısa vadeli ihtiyaçları içermektedir. Murabaha ise genellikle ev, araba alımı gibi uzun vadeli krediler için kullanılmaktadır (www.souqalmaal.com).

2.3.8. Sukuk (Kira Sertifikası – Faizsiz Tahvil/Bono)

Sukuk, Arapça “sakk” kelimesinin çoğuludur ve sertifika, senet anlamına gelmektedir. Sukuk ihracı, İslami tüzel kişiler tarafından yapıldığı gibi geleneksel tüzel kişiler tarafından da yapılabilmektedir. Sukuk, İslami finansman yöntemlerinden alınan belirli sözleşmelere dayanmaktadır. İslami Finansman Kanunları için Muhasebe ve Denetim Teşkilatı (AAOIFI), Sukuku mülkiyetinde

bölünmemiş payları temsil eden eşit değerde sertifikalar olarak tanımlamaktadır. Sukuk ile konvansiyonel tahvil yada bono arasındaki temel fark; tahvilde faiz geliri olmasına karşın, Sukuk da ise ticari faaliyetlerden elde edilen kar yada kira geliri olmasıdır (van Wijnbergen ve Zaheer, 2013, s.3-7). Sukuk ve tahvil arasındaki diğer farklar aşağıda Tablo 10’da verilmektedir.

Tablo 2.8: Sukuk ve Tahvil Arasındaki Farklar

Özellikler	Sukuk	Tahvil
Faaliyet Gösterdiği Piyasa	İslami Sermaye Piyasası	Geleneksel Sermaye Piyasası
İş Aktivitesi	Yapılacak işlemlerin tümü İslami kurallara uygun olmalıdır.	Yapılacak olan işlemler kanuna uygun olmak zorundadır.
İhracattan Elde Edilen Gelirin Kullanılması	Yapılacak olan ticari faaliyet, İslam Hukukuna uygun olmak zorundadır.	Ticari faaliyete ilişkin herhangi bir kısıtlama yoktur.
Yatırımcı Portföyü	Tasarruflarını İslami finans sisteminde değerlendirmek isteyen yatırımcıları kapsamaktadır.	Tasarruflarını İslami Finansa (faizsiz finans) değerlendirmek istemeyen diğer bütün yatırımcılar.
Yapısı	Temelinde mutlaka bir varlık ya da yatırım vardır.	Borçlanmaya dayalıdır.
Varlık Şartı	İhraç, varlığa dayanmak zorundadır.	İhraç, varlığa dayanmak zorunda değildir.

Kaynak: (Sümer, 2020, s.29)

Sukuk, İslam hukukuna uygun olarak finansal piyasalardan, finans kuruluşlarına, devlet hazinelerine ve daha birçok kurum ve kuruluşa kaynak sağlamak için kullanılan bir araçtır (SERPAM, 2013, s.6). Sukuk, faizli sistemde kullanılan tahvil ve bonoya karşı geliştirilen bir finansman aracıdır. Sukuk

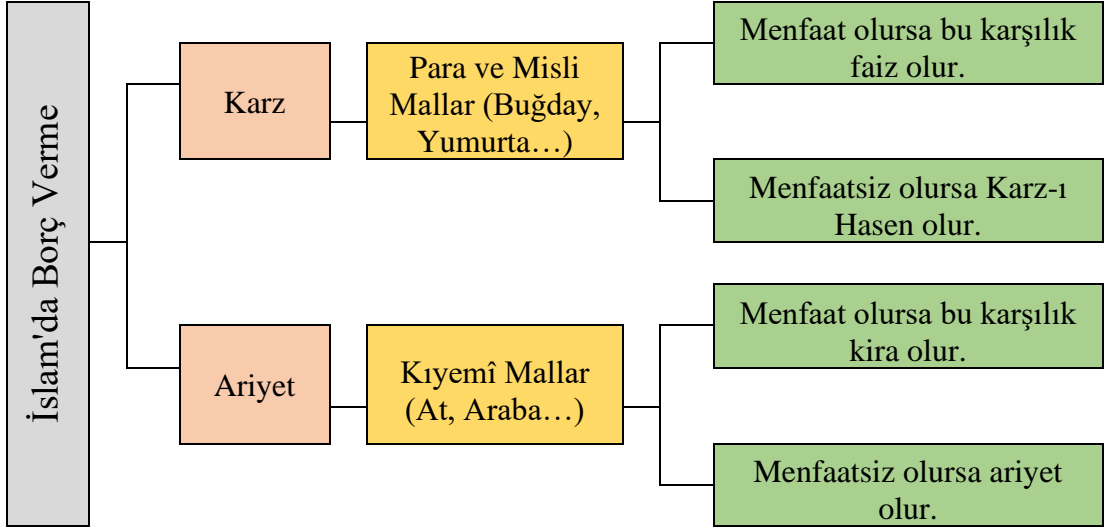
ihracatının İslam Hukukuna uygunluğu İslam Hukuku Danışman Kurulu tarafından yapılmaktadır (Sümer, 2020, s.25).

2.3.9. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç)

Arapçada ‘‘karz’’ borç anlamına gelirken, ‘‘hasen’’ de güzel anlamına gelmektedir. Bu yöntem, kâr payı gütmeden ihtiyaç sahiplerine borç vermeyi amaçlamaktadır. Böylelikle, maddi sıkıntı içerisinde olan kimselerin sıkıntıları giderilmiş olup, toplumda dayanışma ve yardımlaşma önem kazanmaktadır. Katılım bankaları Karz-ı Hasen yöntemini, verecekleri karşılıksız borç sayesinde müşteri iflastan kurtulacak veya işlerini düzeltip kâra geçeceğini hesap ettiği müşterilerine uygulamaktadır. Böylelikle banka verdiği borcun geri ödemesini garanti etmiş olacaktır (Darçın, 2007, s.35).

İslamiyet, bazı yöntemlerle ihtiyaç sahiplerine zorunlu bağış yapılmasını emreder. Bu bağışlar; zekât, fidiye, fitır sadakası, kefarettir. Bununla birlikte zorunlu olmayan yardımlaşma yöntemleri de vardır. Karz-ı Hasen bu yöntemlerden biridir. Maddi sıkıntı içerisinde olan kimselere, ihtiyaç duyduğu meblağı hiçbir menfaat ya da kâr payı gözetmeksizin verilen borç yöntemine Karz-ı Hasen denilmektedir. Karz-ı Hasen ile ilgili bilinmesi gerekenler şunlardır:

- Karz sözleşmesinde vade tarihi belirlense bile bağlayıcılığı yoktur. Borçlu borcunu vadeden önce ödeyebildiği gibi, alacaklı da alacağını vadeden önce talep etme hakkına sahiptir.
- İslamiyet’in yasakladığı işler de kullanılmak üzere borç verilemez.
- Karz misli mallar ile verilmelidir. İhtiyaç sahibi aldığı bu malları tüketir ve geri ödemesi de aynı malın misli(benzer) yapılmalıdır. Aslı tüketilmeden alınan mallar karz olmamakla birlikte ariyet olur. Bu malların kullanılmasına karşılık kira bedeli alınabilmektedir (*Sorularla Katılım Bankacılığı*, n.d.). Karz ve Ariyet arasındaki farkı daha iyi kavrayabilmek adına Şekil 2.5’de detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

Kaynak: Sorularla Katılım Bankacılığı, Erişim Tarihi: 20.10.2020

Şekil 2.6: İslamiyet'te Karz ve Ariyet Arasındaki Farklılıklar

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂR PAYI VE FAİZ ORANLARI ÜZERİNE NEDENSELLİK ANALİZİ: TÜRKİYE - MALEZYA KARŞILAŞTIRMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada, Türkiye'nin 2010–2019 dönemi ve Malezya'nın 2015-2019 dönemi için kâr payı oranları ve mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılması amaçlanmaktadır. İslami Bankacılık sistemi ile ilgili bilgi vermeden önce, Malezya'nın ülke yapısı ve siyasi görünümünün kısaca anlatılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Malezya, 3 federal bölge ve 13 eyaletten oluşmaktadır. Nüfus çoğunluğunun Müslüman olduğu 9 eyaleti Sultanlar yönetirken, nüfus çoğunluğunun Müslüman olmadığı 4 eyaleti de Kral tarafından atanan Valiler yönetmektedir (*Türkiye Cumhuriyeti Kuala Lumpur Büyükelçiliği*, n.d.). Malezya'nın nüfusu 32 milyon olup, nüfusun %60'ını Malay Müslümanları, %35'ini Çinliler ve %5'ini de Hintliler oluşturmaktadır (www.turcomoney.com).

Devlet ve siyasi irade, Malezya'da İslami Finansın gelişmesi için öncülük yapmış ve yapılan düzenlemeler ile alınan kararlar sektörün gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Tüm kurum ve kuruluşların ana hedefi İslami Finans sisteminin kurulması olmuştur. Sermaye Piyasası Kurumu ve Merkez Bankası da sektörü aktif olarak desteklemiştir (www.turcomoney.com). 2005 yılında sadece İslami finans alanında eğitim veren The Global University Of İslamic Finance (INCIEF), kurulmuştur. Küresel İslami Finans Üniversitesi'nin İslami finansın gelişmesinde katkıları olmuştur (Güngör, 2015, s.4).

Tablo 3.1: Türkiye ve Malezya’da Faaliyet Gösteren İslami Bankalar

Türkiye İslam Bankaları		Malezya İslam Bankaları	
1	Albaraka Türk Katılım Bankası	1	Affin Islamic Bank Berhad
2	Kuveyt Türk Katılım Bankası	2	Alliance Islamic Bank Berhad
3	Türkiye Finans Katılım Bankası	3	AmBank Islamic Berhad
4	Ziraat Katılım Bankası	4	Bank Islam Malaysia Berhad
5	Vakıf Katılım Bankası	5	Bank Muamalat Malaysia Berhad
6	Türkiye Emlak Katılım Bankası	6	CIMB Islamic Bank Berhad
		7	Hong Leong Islamic Bank Berhad
		8	MBSB Bank Berhad
		9	Maybank Islamic Berhad
		10	Public Islamic Bank Berhad
		11	RHB Islamic Bank Berhad
		12	Al Rajhi Banking & Investment Corporation (Malaysia) Berhad
		13	HSBC Amanah Malaysia Berhad
		14	Kuwait Finance House (Malaysia) Berhad
		15	OCBC Al-Amin Bank Berhad
		16	Standard Chartered Saadiq Berhad

Kaynak: TKBB, Bank Negara Malaysia, Erişim Tarihi: 07.12.2020

Türkiye’de, İslami Bankacılık sektörünün gelişmesinde devletin katkısı oldukça fazladır. Özellikle son beş yılda devlet tarafından kurulan 3 İslami banka bunun en büyük göstergesidir.

Tabloda, Malezya’da faaliyet yürüten İslami banka sayısının, Türkiye’ye oranla çok fazla olduğu görülmektedir. Türkiye’de İslami bankacılığın gelişmesinde, her iki ülkenin kâr payı oranları ve mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi mukayese edilerek katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İslami bankaların kâr payı oranları ile konvansiyonel bankaların faiz oranları arasında nedensellik ilişkisinin tespit edilmesi, İslami bankacılık sisteminin gelişmesi için büyük önem arz etmektedir. Kâr payı oranlarının faiz oranlarından etkilenmesinin nedeni araştırılıp, bu etkinin en aza düşürülmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma doğrultusunda Malezya İslami bankacılık sistemi örnek alınması, Türkiye’deki İslami bankacılık sistemi gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aşağıda Tablo 3.2’de her iki ülke için İslami bankaların varlıklarına ilişkin detaylar mevcuttur.

Tablo 3.2: Türkiye ve Malezya İslam Bankalarının Toplam Varlıkları (milyon)

Tarih	Türkiye Toplam Varlık (TRY)	Malezya Toplam Varlık (MYR)
2013	96.021,67	419.548,70
2014	104.229,20	444.459,05
2015	112.368,24	507.844,55
2016	128.971,34	551.555,83
2017	159.993,36	611.529,80
2018	206.652,78	713.256,93
2019	284.282,35	794.649,83

Kaynak: TKBB, Islamic Financial Services Board (IFSB), Erişim Tarihi: 07.12.2020

Not: 31.12.2019 kurunda 1 Malezya Ringiti (MYR) 1,4541 Türk Lirası'na tekabül etmektedir.

Tabloya göre, Türkiye İslami bankaları 2019 yılındaki toplam varlıklarını 2013 yılına göre %196 oranında arttırarak 284 milyar TL'ye ulaştırmıştır. Malezya ise aynı dönemde varlıklarını %89 oranında arttırmıştır. Malezya İslami bankaların 2019 yılında toplam varlıkları 1 trilyon Türk Lirasını geçmekte ve bu tutar Türkiye'deki İslami banka varlıklarının yaklaşık dört katına denk gelmektedir.

Türkiye'de İslami bankaların bankacılık sektöründeki payı 2018 yılında %5,3 iken 2019 yılında %19'luk bir artışla %6,3 olmuştur (www.tkbb.org.tr). Malezya'da ise İslami bankaların bankacılık sektöründeki payı 2018 yılında %32'dir (IFSB, 2019, s.11).

Dünyada sukuk ihracatının %36,8'i Malezya, %8,7'si Türkiye tarafından ihraç edilmektedir. Malezya açık ara farkla dünyada en çok sukuk ihraç eden ülkedir (IFSB, 2020, s.26).

3.2. LİTERATÜR TARAMASI

İslami bankalar ve geleneksel bankalar arasındaki ilişkiyi öğrenmek amacıyla, kâr payı oranları ve faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi ile ilgili önceden yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Yapılmış olan çalışmalardan elde edilen sonuçlar, yapacağımız çalışmaya ön bilgi sağlayacağından faydalı olacağı düşünülmektedir. Türkiye ve Malezya üzerine yapılan çalışmalar ayrı başlık altında verilmiştir.

3.2.1. Türkiye ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Çevik ve Charap (2015)'te yaptıkları çalışmada, Malezya ve Türkiye'deki bankaların 1997-2010 dönemine ait aylık verileri kullanarak Granger nedensellik analizi yapmışlardır. Analiz sonucunda, kâr payı oranlarının faiz oranlarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Saraç ve Zeren (2015)'te yapmış oldukları çalışmada, 2002-2013 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren 4 katılım bankasına ait kâr payı oranları ile geleneksel bankaların faiz oranları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Johansen eş bütünleşme testinde tüm katılım bankalarının, geleneksel bankalardan etkilendiği görülmüştür. Hangi katılım bankasının ne ölçüde etkilendiğine bakmak için Maki testi uygulanmıştır. Diğer katılım bankalarında eş bütünleşme tespit edilirken, Kuveyt Türk'te eş bütünleşmeye rastlanılmamıştır. Yapılan Granger nedensellik testinde, kâr payı oranları ile faiz oranları arasında nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Avcı ve Aktaş (2015) çalışmalarında kâr payı oranları ile mevduat faiz oranlarını karşılaştırmışlardır. 2010-2014 dönemini kapsayan yıllık verileri Trend Analiz yöntemiyle karşılaştırmışlardır. Analiz sonucunda kâr payı oranlarının faiz oranlarından etkilendiği tespit edilmiştir. Kâr payının faiz oranlarına yakın olmasının temel sebebi, katılım bankalarının fon kullanırken Murabaha yöntemini büyük oranda kullanmasından kaynaklı olduğu tespit edilmiştir.

Ata, Buğan ve Çiğdem (2016) çalışmalarında, Hacker ve Hatemi Nedensellik Testi ile analizi yapmış ve 1,3 ve 6 aylık vadelerde faiz oranlarından kâr payı oranlarına doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 12 aylık vadelerde ise çift taraflı bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yuksel (2017) çalışmasında, 2005-2013 dönemi 1, 3, 6 ve 12 aylık vadelerde geleneksel bankalar ile İslami bankaların mevduat getirileri arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Diğerlerinden farklı olarak kâr payı ve faiz oranları arasında bir nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna varmıştır.

Yuksel, Canöz ve Özseri (2017) çalışmalarında kâr payı oranları ile mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisini öğrenmek amacıyla, 2000-2016 dönemine ait aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık verileri ayrı ayrı incelemişlerdir.

Toda-Yamamoto nedensellik analizinde kâr payı oranları ile faiz oranları arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Minny ve Görmüş (2017) çalışmalarında, Türkiye’deki 3 büyük katılım bankasının 2008-2016 dönemine ait verilerini incelemiş ve faiz oranlarındaki değişimin katılım bankalarının kârlılıklarını olumlu yönde az da olsa etkileyebildiği sonucuna ulaşmıştır.

Gül, Torun ve Dumrul (2017) çalışmalarında 2005-2013 dönemi aylık verilerini kullanarak katılım bankalarının fonları ile faiz arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Faiz oranları ile kâr payı oranları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca faiz oranlarının, katılım bankalarının fonlarını etkilediği tespit edilmiştir.

Ergeç (2018) yaptığı çalışmada, 2001-2017 dönemine ait döviz mevduatlarını incelemiştir. Toda-Yamamoto nedensellik testinde 1,3 ve 6 aylık vadelerde nedensellik ilişkisinin olduğu 12 aylık vadelerde ise nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Dolar hesapları için kâr payı ve faiz oranları arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu, Euro hesapları için ise tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Euro hesapları için faiz oranlarının, kâr payı oranlarının Granger nedeni olduğu tespit edilmiştir.

Topdağ ve Işık (2019) çalışmalarında 2003-2017 dönemini kapsayan 1, 3, 6 ve 12 aylık vadelerde kâr payı oranları ve mevduat faiz oranları arasında eşbütünleşme ve nedensellik ilişkisini Johansen eşbütünleşme ve Toda–Yamamoto nedensellik testi uygulayarak tespit etmişlerdir. Faiz oranları ve kâr payı oranları arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi olduğu ve faiz oranlarından kâr payı oranlarına doğru nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Tura ve Kaya (2019) çalışmalarında katılım bankalarının kâr payı oranları ve geleneksel bankaların mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisini 2005-2017 dönemi aylık verileri inceleyerek tespit etmişlerdir. Kâr payı oranlarının belirlenmesinde faiz oranlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2.2. Malezya ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Haron ve Ahmad (2000) çalışmalarında faiz oranları ile kâr payı oranları arasındaki ilişkiyi, 1984-1998 dönemini kapsayan verileri Adaptive Expectation

Modelini kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucunda faiz oranlarının kâr payı oranlarını etkilediği tespit edilmiştir.

Kaleem ve Isa'nın (2003) çalışmaları, faiz oranları ile kâr payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırıldığı ilk çalışmalardandır. Serilere ilişkin 1984-2002 dönemine ait veriler kullanılarak yapılan Granger nedensellik testi sonucunda, faiz oranları ile kâr payı oranları arasında nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Bacha (2004) yaptığı çalışmada, İslami bankaların, her ne kadar faizsizlik prensibine göre faaliyetlerini yürütse de ikili bankacılık sisteminde mevduat bankalarının faiz oranı riskine maruz kaldığını belirtmiştir. Ayrıca, çalışmasında 1994-2003 yılları arasındaki aylık verileri kullanmış ve kâr payı oranlarının, faiz oranlarından etkilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Chong ve Liu (2009), 1995-2004 dönemine ait verileri kullanarak yaptıkları çalışmada, İslami bankacılığın konvansiyonel bankacılıktan gerçekten farklı olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, faiz oranlarının kâr payı oranlarının Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşılmış ve İslami bankacılığın kâr ve zarar paylaşımı noktasında teorikte farklı olduğunu, ancak pratikte geleneksel bankacılıktan çok da farklı olmadığı saptanmıştır.

Kader ve Leong (2009) çalışmalarında, 1999-2007 dönemine ait aylık verileri kullanarak Granger nedensellik testi yapmışlardır. İslami banka müşterilerinin kâr güdüsüyle hareket etmediklerini, yani faiz oranlarındaki değişimin bu müşterileri etkilemediğini düşünmüşler. Ancak yaptıkları çalışma sonucunda müşterilerin kâr güdüsüyle hareket ettiği ve bütün müşterilerin faiz oranından etkilendiği tespit edilmiştir.

Zainol ve Kassim (2010) yaptıkları çalışmada 1997-2008 dönemlerine ait veri seti kullanmışlardır. Çalışmada banka müşterilerinin kâr güdüsüyle hareket etmesinin bir sonucu olarak, faiz oranları yükseldiğinde İslami bankaların kâr oranını yükseltmek zorunda kaldığını, aksi takdirde likidite sorunu yaşayacakları tespit etmişlerdir. Ayrıca kâr payı oranları ile faiz oranları arasında çift yönlü bir Granger nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Adebola (2011) çalışmasında 2006-2011 dönemlerine ilişkin verileri incelemiş ve kâr payı oranları ile faiz oranları arasında eş bütünleşme ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca faiz oranlarının kâr payı oranlarını etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Yusoff (2013) çalışmasında 2009-2012 döneminde kâr payı oranları ile faiz oranları arasındaki Granger nedenselliği görmek için Toda-Yamamoto nedensellik testini kullanmıştır. 3 aylık vadelerde faiz oranları ile kâr payı oranları arasında nedensellik ilişkisi olduğu ve 6 aylık vadelerde ise aralarında ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 9 ve 12 aylık vadeli hesaplarda kâr payı oranları ile faiz oranları arasında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak kâr payı oranları ile faiz oranları arasında nedensellik ilişkisinin kesin olmadığı anlaşılmıştır.

Ito (2013) çalışmasında 2005-2012 dönemlerini kapsayan verilerle yaptığı Granger nedensellik testinde diğerlerinden farklı bir sonuca ulaşmıştır. Ito'ya göre 3,6 ve 12 aylık vadelerde, faiz oranları kâr payı oranlarından etkilenmiştir.

Adewuyi ve Naim (2016) çalışmalarında, 2007-2015 dönemini kapsayan verilerle Bahreyn, Endonezya ve Malezya'da İslami bankaların kâr payı oranları ile konvansiyonel bankaların mevduat faiz oranları arasında Eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizi yapmışlardır. Kâr payı oranları ile faiz oranları arasında kısa ve uzun dönemde bir ilişki olduğu, ayrıca faiz oranlarından kâr payı oranlarına doğru Granger nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

3.3. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Öncelikle kullanılacak yöntemler ile ilgili bilgi verilecektir. Veri seti ile ilgili açıklamalar Türkiye ve Malezya için ayrı başlık altında anlatılacaktır.

Zaman serisi analizi, belirli bir dönem aralığında meydana gelen olayları ve işlemleri anlamayı ve yorumlamayı sağlar ve serilerin gelecekteki tutumlarını belirlemeye çalışır. Zaman serilerinde analiz yapılırken serilerin durağan olup olmadığına bakılması gerekir. Şayet seriler durağan değilse zaman serisi analizi yapılamamaktadır. Serilerin durağanlığı Birim Kök Testi yapılarak tespit edilebilmektedir. En çok kullanılan birim kök testlerinden biri olan Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testinde, zaman serileri seviyede durağan değilse birim kök vardır. Seriyi durağanlaştırmak amacıyla birinci farkı alınır, birinci farkta da durağan

çıkılmazsa ikinci farkı alınır. Ayrıca Genişletilmiş Dickey-Fuller (1979-1981) testinde çıkan sonuç, hangi Eşbütünleşme testinin yapılacağını göstermektedir. (Bozkurt, 2013, s.5-45). Bahsi geçen tanımlara aşağıda daha geniş yer verilecektir.

Otoregresif süreç (AR süreci); değişkenin kendi geçmiş değerinden yola çıkarak şimdiki veya gelecekteki değeri için ön raporlamasını yapmakta fayda sağlamaktadır. Bir diğer ifadeyle AR süreci, değişkenin bugünkü değerinin geçmiş değerlerinden yola çıkarak elde edilmesi yöntemidir. Aşağıda formülde de görüldüğü gibi değişkenin bugünkü değeri (Y_t), değişkenin geçmiş değeri (Y_{t-1}) kullanılarak elde edilmiştir (Göçer, 2015, s.3-4).

$$Y_t = \delta + \varphi_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Durağanlık; bir serinin yatay eksen boyunca beklenen değer etrafında dalgalanması yani seride aşağı yada yukarı yönlü bir trend olmamasıdır. Durağan serilerde varyans ve kovaryans zamandan bağımsızdır (Göçer, 2015, s.73). Serilerin durağanlığını test edebilmek için birim kök testine ihtiyaç duyulmaktadır.

Birim kök testi; serilerin durağanlığını tespit etmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Serilerin durağan olması, serilerde birim kök olmadığı anlamına gelmektedir. Bu çalışmada Dickey – Fuller tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi kullanılacaktır. ADF’ testinde kullanılan modeller anlatılmadan önce Dickey – Fuller birim kök testinde kullanılan modellere değinilecektir. DF üç farklı model ile test edilmektedir. Bunlar;

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad \text{Rassal yürüyüş} \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad \text{Kayan rassal yürüyüş} \quad (3)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta_t + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad \text{Zaman trendli kayan rassal yürüyüş} \quad (4)$$

Rassal yürüyüş modeli sabitsiz ve trendsiz, kayan rassal yürüyüş modeli sabitli ve trendsiz, zaman trendli kayan rassal yürüyüş modeli ise sabitli ve trendli modeldir. Dickey- Fuller birim kök testinde hipotezler şu şekildedir:

$H_0: \delta = 0$ (seri birim kök içermektedir yani durağan değildir)

$H_1: \delta < 0$ (seri birim kök içermemektedir yani durağandır)

Dickey – Fuller testindeki modellerde hata teriminde (ε_t) korelasyon olmadığı kabul edilerek model geliştirilmiştir. Ancak hata teriminde korelasyon var ise Genişletilmiş Dickey-Fuller birim kök testi yöntemiyle oto korelasyon sorunu giderilebilmektedir (Topdağ, 2018, s.84-86; Göçer, 2015, s.10).

ADF modelleri şöyledir:

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + \varepsilon_t \text{ (sabitli ve trendsiz model)} \quad (5)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + \varepsilon_t \text{ (sabitli ve trendsiz model)} \quad (6)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta_t + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=1}^p \delta_j \Delta Y_{t-j} + \varepsilon_t \text{ (sabitli ve trendli model)} \quad (7)$$

Genişletilmiş Dickey-Fuller testi durağanlığı test etmek amacıyla en sık kullanılan yöntemlerdendir. Çalışmada kullanılan

Johansen eşbütünleşme testi; değişkenler arasında uzun süreli bir ilişki olup olmadığını belirlemek için kullanılan bir yöntemdir.. Bu yöntem, seviyede durağan olmayan ve birinci farkı alındığında durağanlaşan serilerde kullanılmaktadır. Fark alma işlemi, seriler arasında kısa ve uzun dönemde bilgi kaybını engellemektedir (Işık, Acar, vd. 2004, s.8). Seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin varlığı Johansen eşbütünleşme yöntemiyle test edilmektedir. Johansen eşbütünleşme testi VAR analizine dayanmakta ve testin yapılabilmesi için VAR modelinde uygun gecikme sayısının belirlenmesi gerekmektedir (Tarı ve Yıldırım, 2009, s.6). Modele ilişkin denklem aşağıdaki gibidir:

$$Y_t = \sum_{i=1}^p A_i Y_{t-i} + \beta X_t + u_t \quad (8)$$

(8) nolu formülde X_t ve Y_t seviyede durağan olmayan ve birinci farklı alındığında durağanlaşan seriler olmalıdır. Denklem, birinci dereceden farklı alınarak yeniden düzenlenmiş şekli şöyledir:

$$\Delta Y_t = \pi Y_{t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} \tau_i \Delta Y_{t-i} + \beta X_t + v_t \quad (9)$$

Bu denklemde, $\pi = \sum_{i=1}^p A_i - I$ ve $\tau_i = -\sum_{j=i+1}^{p-1} A_j$ dir. π matrisinin yalın bir rankı olan eşbütünleşme denklemi $\pi = \alpha.\beta$ şeklinde ifade edilmektedir (Göçer, 2013, s.18).

Toda –Yamamoto (1995) nedensellik analizi; VAR (Auto Otoresgression) modeline dayanır ve serilerin durağan olup olmadığına, eşbütünleşme vektörünün olup olmamasına bakılmaksızın, seviye değerlerinin olduğu modelin tahmin edilmesi için kullanılan bir yöntemdir. Analiz yapılmadan önce serilerin VAR modelinde uygun gecikme uzunluğu(m) ile maksimum durağanlık derecesi (dmax) belirlendikten sonra VAR modeli tahmin edilmektedir (Gazel, 2017, s.5-6). Tahmin edilen VAR modeli şöyledir:

$$Y_t = a_0 + \sum_{i=1}^k a_{1i} Y_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} a_{2j} Y_{t-j} + \sum_{i=1}^k b_{1i} X_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} b_{2j} X_{t-j} + e_{1t} \quad (10)$$

$$X_t = c_0 + \sum_{i=1}^k c_{1i} X_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} c_{2j} X_{t-j} + \sum_{i=1}^k d_{1i} Y_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} d_{2j} Y_{t-j} + e_{2t} \quad (11)$$

Toda-Yamamoto denkleminde, hata terimlerinin (e_{1t} ve e_{2t}) ortalamasının sıfır ve varyansının sabit olduğu kabul edilir. (10) numaralı denklemde $h_0: b_{1i} = 0$ hipotezi reddedilirse X'in, Y nin Granger nedeni olduğu anlaşılmaktadır. (11) numaralı denklem için de hipotez kurmak gerekirse; $h_0: d_{1i} = 0$ hipotezinin reddedilmesi

Y'nin X'in Granger nedeni olduğunun göstermektedir (Terzi ve Yurtkuran, 2016, s.9).

3.3.1. Türkiye Örneği

Çalışmada kâr payı oranları (KPO) ile mevduat faiz oranları (MFO) arasında nedensellik ilişkisini araştırmak amacıyla 01.01.2010 – 31.12.2019 dönemlerini kapsayan aylık veriler incelenmiştir. 2008 krizi etkilerinin 2009 yılında da devam ettiği düşünülerek, değişkenlere ait veriler 01.01.2010 tarihinden itibaren ele alınmıştır. Veriler, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Elektronik Veri Dağıtım Sistemi'nden (EVDS) alınmış olup, 120 gözlemden oluşmaktadır. Değişkenlerin doğal logaritması alınarak analizler yapılmıştır.

3.3.2. Malezya Örneği

Çalışmada, kâr payı oranları ve mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi 2010-2019 dönemine ait 10 yıllık verilerin incelenmesi hedeflenmiştir. Ancak araştırmalar sonucunda sadece 5 yıllık verilere ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda 5 yıl ve daha düşük dönemlerle Toda-Yamamoto nedensellik analizi yapılabildiği görülmüştür. (Yusoff,2013; Akkas ve Sayılğan, 2015; Mollaahmetoğlu ve Yaşar Akçalı, 2018; Şişmanoğlu ve Yaşar Akçalı, 2019; Gürsoy, 2020; Aksoy vd. 2020; Kocabıyık vd. 2020) Bundan ötürü çalışmada Ocak 2015 ve Aralık 2019 dönemlerini kapsayan aylık verilerle analiz yapılmıştır. Aylık veriler, günlük verilerin ortalaması alınarak elde edilmiştir. Veriler, Malezya Merkez Bankası Bank Negara Malaysia'dan alınmış olup, 60 gözlemden oluşmaktadır. Değişkenlerin doğal logaritması alınarak analizler yapılmıştır.

3.4. BULGULAR VE YORUMLAR

KPO ve MFO arasındaki nedensellik ilişkisi her iki ülke için ayrı ayrı ele alınacaktır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda Türkiye ve Malezya mukayese edilecektir.

3.4.1. Türkiye Üzerine Yapılan Analizler

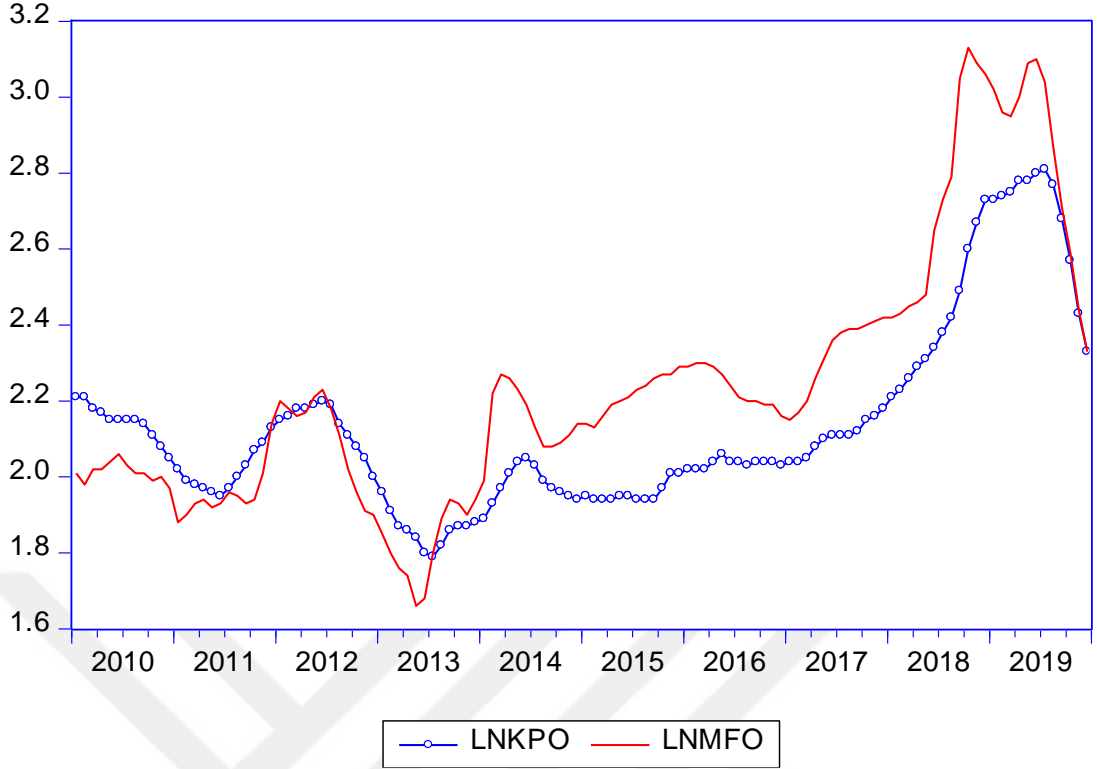
Verilere ilişkin analizler, ekonometrik analizlerde sıkça kullanılan Eviews10 programı yardımıyla yapılmıştır. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon katsayısı incelendikten sonra serilere ait birim kök testi yapılmıştır.

Yapılan ADF birim kök testi sonucunda, her iki seri için bütün değişkenler birinci farkta durağan çıkmıştır. Dolayısıyla seriler arasında nedensellik ilişkisi olup olmadığına Toda-Yamamoto nedensellik analizi uygulanarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.3: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (Türkiye)

	LNKPO	LNMF0
Ortalama	2.13208	2.23825
Medyan	2.05000	2.19000
Maksimum	2.81000	3.13000
Minimum	1.79000	1.66000
Standart Sapma	0.24547	0.33744
Jarque-Bera	50.64619	28.36538
Olasılık	0.00000	0.00000
Gözlem Sayısı	120	120

Günlük kullanımda oynaklık, bir olayda zaman içindeki dalgalanmaları temsil eder, ancak ekonomik literatürde daha resmi olarak ifade edilmektedir. Zaman serilerinin rassallığında gözlenen değişiklikleri standart sapma açıklamaktadır (Elmas ve Temurlenk, 2009, s.11). Tablo 3.3'te tanımlayıcı istatistik verileri incelendiğinde mevduat faiz oranlarının kâr payı oranlarına göre daha oynak olduğu görülmektedir. Ayrıca Jarque-Bera test istatistiğinde her iki seride olasılık değerinin 0,05'den küçük olması değişkenlerin normal dağılım göstermediği anlamına gelmektedir. Değişkenler ile ilgili diğer istatistik detayları tabloda mevcuttur. Kâr payı oranları ve faiz oranları 01.01.2020 – 31.12.2019 tarihleri arasındaki grafiği Şekil 3.1'de verilmiştir.

Şekil 3.1: Kâr Payı Oranı ve Faiz Oranı Grafiği (Türkiye)

Grafiğe bakıldığında KPO ile MFO'nun zaman içindeki değişimlerinin birbirine ne kadar yakın olduğu gözlemlenmektedir. Hesaplanan korelasyon katsayısı Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4: Korelasyon Katsayısı (Türkiye)

	LNKPO	LNMFO
LNKPO	1	
LNMFO	0.8799	1

Korelasyon katsayısı, değişkenler arasındaki ilişkiyi ifade etmekte ve 1 ile -1 arasında değer almaktadır. Korelasyon katsayısının 0'a yakın olması değişkenler arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu, 1'e yakın olması değişkenler arasındaki ilişkinin güçlü olduğunu ifade etmektedir (Polat, 2019, s.9). Korelasyon analizinin sonucunda, mevduat faiz oranları ile kâr payı oranları arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Serilerin durağanlığına bakmak için Tablo 3.5'te birim kök testi yapılmıştır.

Tablo 3.5: Birim Kök Testleri (Türkiye)

	Değişkenler	Augmented Dickey Fuller (ADF)				Philips-Perron(PP)			
		Sabitli		Sabitli ve Trendli		Sabitli		Sabitli ve Trendli	
		t-Statistic	Prob.	t-Statistic	Prob.	t-Statistic	Prob.	t-Statistic	Prob.
Seviye	LNKPO	-2.837	0.056*	-3.160	0.098*	-1.429	0.566	-2.110	0.535
	LNMF0	-2.124	0.236	-2.904	0.165	-1.588	0.486	-2.322	0.415
Birinci Fark	LNKPO	-3.956	0.002 ***	-4.071	0.009 ***	-2.788	0.063*	-2.657	0.257
	LNMF0	-5.165	0.000 ***	-5.140	0.002 ***	-5.043	0.000***	-5.029	0.004***

Not: *, %10 önem seviyesinde anlamlılığı; **, %5 önem seviyesinde anlamlılığı; ***, %1 önem seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

- Yapılan birim kök testlerinde Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılmıştır.

Yapılan ADF birim kök testine göre LNKPO seviye her iki model içinde %10 önem seviyesine göre durağan olduğu tespit edilmiştir. Birinci farkta ise ADF birim kök testi sonucuna göre her iki değişkenin hem trendli hem de sabitli ve trendli modelde %1 önem seviyesinde durağan olduğu tespit edilmiştir. PP birim kök testi sonucuna göre LNKPO değişkeninin, birinci farkta sabitli modelde %10 önem seviyesinde durağan olduğu, LNKPO değişkeninin ise birinci farkta hem sabitli hem de sabitli ve trendli modelde %1 önem seviyesinde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Serilerin seviyede durağan değil yani serilerde birim kök vardır. Ancak seriler bazen yapısal kırılmalardan dolayı birim köklü görünebilirler. Serilerin gerçekten birim köklü olup olmadığını öğrenmek için yapısal kırılmalı birim kök testi yapılacaktır. Aşağıda Tablo 3.6'da Perron(1997) Kırılmalı Birim Kök Testi ile yapısal kırılmalar incelenmiştir.

Tablo 3.6: Perron(1997) Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi (Türkiye)

LNKPO			LNMFO		
Sabitli			Sabitli		
Kırılma Tarihi: 2017Q08			Kırılma Tarihi: 2017Q01		
	t- istatistiği	Prob.		t- istatistiği	Prob.
ADF Test İstatistiği	-4.223	0.092	ADF Test İstatistiği	-3.285	0.512
%1 Kritik Değer	-4.949		%1 Kritik Değer	-4.949	
%5 Kritik Değer	-4.443		%5 Kritik Değer	-4.443	
%10 Kritik Değer	-4.193		%10 Kritik Değer	-4.194	
Sabitli ve Trendli			Sabitli ve Trendli		
Kırılma Tarihi: 2017Q08			Kırılma Tarihi: 2012Q06		
	t- istatistiği	Prob.		t- istatistiği	Prob.
ADF Test İstatistiği	-4.218	0.249	ADF Test İstatistiği	-3.611	0.622
%1 Kritik Değer	-5.348		%1 Kritik Değer	-5.35	
%5 Kritik Değer	-4.860		%5 Kritik Değer	-4.860	
%10 Kritik Değer	-4.607		%10 Kritik Değer	-4.607	

Yapısal Kırılmalı birim kök testinde elde edilen sonuçlarda, her iki serinin iki modelde de olasılık değerlerinin 0,05'ten büyük olması serilerin durağan olmadığı anlamına gelmektedir. Bir diğer ifadeyle LNKPO ve LNMFO serilerinin kırılmalar etrafında durağan olmadığı tespit edilmiştir. Böylelikle ADF Birim Kök Testi sonuçlarına göre analizlere devam edilecektir.

Seriler birinci farkta durağan olduğundan Johansen Eşbütünleşme Testi yapılacaktır. Fakat Eşbütünleşme testi yapılabilmesi için uygun gecikme uzunluğunun belirlenmelidir. Aşağıda Tablo 3.7'de uygun gecikme sayısı belirlenmiştir.

Tablo 3.7: VAR Modelinde Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi (Türkiye)

Gecikme	AIC	SC	HQ
0	-0.865789	-0.817245	-0.846093
1	-7.544700	-7.399066	-7.485611
2	-8.757604*	-8.514881*	-8.659123*
3	-8.748130	-8.408318	-8.610257
4	-8.689373	-8.252472	-8.512109
5	-8.705758	-8.171768	-8.489101
6	-8.696667	-8.065587	-8.440618

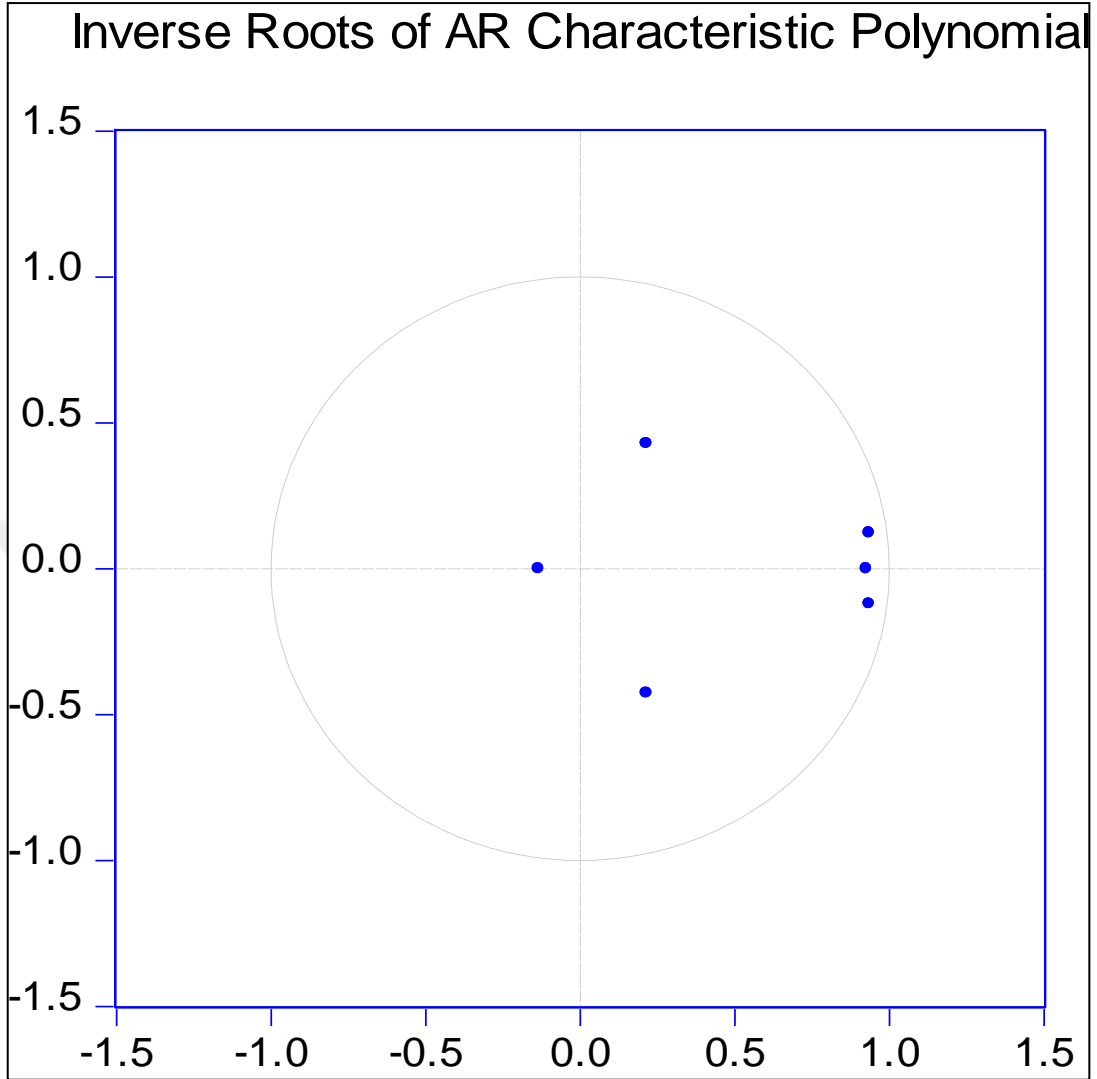
AIC: Akaike bilgi kriteri, SC: Schwartz bilgi kriteri, HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri

Üç bilgi kriteri için de 2 gecikmenin, en uygun gecikme sayısı olduğu gözlemlenmektedir. Seriler birinci farkta durağanlaştığından dolayı, VAR modelinde gecikme sayısına 1 eklenmektedir. $[(p=2)+(dmax=1)=3]$ 3 gecikme uzunluğunda otokorelasyon sorununun olup olmadığının tespit edilmesi için LM Testi uygulanmıştır (Toda ve Yamamoto, 1995, s.6).

Tablo 3.8: Otokorelasyon LM Testi Sonuçları (Türkiye)

Gecikme	LM İstatistiği	Olasılık
1	2.0232	0.7315
2	2.8058	0.5908
3	4.8922	0.2985
4	6.0461	0.1957

Bütün gecikmeler için olasılık değeri 0,05' ten büyük olduğundan otokorelasyon yoktur. Modeldeki hata terimlerinde otokorelasyon olup olmadığına bulmak için aşağıda Şekil 3.2'de hata teriminin ters kökleri incelenmiştir.

Şekil 3.2: Hata Terimlerinin Ters Kökleri (Türkiye)

VAR modeli, belirlenen gecikme uzunluğuna göre tahmin edilmektedir. Modeldeki hata terimlerinde otokorelasyonun olup olmadığı test edilmesi gerekmektedir. Çünkü otokorelasyon sorunu parametrelerde sapmaya neden olmakta ve hatalı sonuçlar elde edilmesine sebep olmaktadır. Hata teriminin ters kökleri incelenerek otokorelasyon sorununa bakılabilmektedir. Hata teriminde otokorelasyon yoksa ters kökler 1'den küçük olur ve çemberin içerisinde yer alır. (Çeştepe, Yıldırım ve Bayar, 2013, s.25).

Şekil 3.2'ye göre; hata teriminin ters köklerinin dairenin içinde olması sürecin durağan olduğunu göstermektedir. Yani otokorelasyon sorunu yoktur. Seriler arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığını öğrenebilmek için Johansen Eşbütünlük Testi yapılacaktır. Test sonuçları aşağıda Tablo 3.9'da verilmiştir.

Tablo 3.9: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları (Türkiye)

Hipotez	Eigen Değeri	Trace İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık**
Yok *	0.1575	26.7199	25.8721	0.0392
En çok 1	0.0535	6.4909	12.5180	0.4006
Hipotez	Eigen Değeri	Max-Eigen İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık**
Yok *	0.1575	20.2290	19.3870	0.0377
En çok 1	0.0535	6.4909	12.5180	0.4006

* %5 önem düzeyinde H_0 hipotezinin reddedildiğini ve 1 tane eşbütünleşme vektörü olduğunu ifade eder.

** MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p değerlerini ifade eder.

H_0 hipotezi: Değişkenler arasında hiçbir eşbütünleşme vektörünün olmadığı ifade eder. Olasılık değeri %5 önem düzeyinde anlamlı çıkmıştır. H_0 hipotezi reddedilmiş ve seriler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Johansen Eşbütünleşme Testi sonucunda hem Trace, hemde Max-Eigen istatistiğine göre değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Trace ve Max-Eigen test istatistiklerinin %5 kritik değerinden büyük olması da değişkenler arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi olduğu anlamına gelmekte ve değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Serileri durağan hale getirebilmek için birinci farklı alınmıştır. Bu fark işlemi yapılırken serilerde değer kaybı olmaktadır. Dolayısıyla Johansen Eşbütünleşme testi sonucunda seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını kesinleştirebilmek için serilere Hata Düzeltme Modeli (VECM) uygulanarak bu kayıplar düzeltilmelidir (Özsağır ve Çütcü, 2015, s.9). Eşbütünleşme testinde uzun dönem dengesinde bazı sapmalar olabilmektedir. Bu sapmalardan kurtulup tekrar dengeyi sağlayabilmek için bazı değişkenlerin hata düzeltme modelinde anlamlı olması gerekmektedir (Şahbaz, 2009, s.140).

Tablo 3.10: Hata Düzeltme Modeli (Türkiye)

Bağımsız Değişken	Hata Terimleri	t-istatistik Değerleri
LNKPO	-0.02288	-1.79598
LNMF0	0.05083	1.32028

Hata düzeltme modelinin çalışması için hata düzeltme terimlerinin alacağı değer 0 ile -1 arasında olmalı ve t istatistik değerinin de negatif ve anlamlı olması

gerekmektedir. Model incelendiğinde, LNKPO'nun bağımsız değişken olduğu modelde hata düzeltme terimi katsayısının istenilen kriterleri sağladığı, LNMFO'nun ise şartları sağlamadığı görülmektedir. Hata düzeltme testi sonucunda, kâr payı oranlarından mevduat faiz oranlarına doğru hata düzeltme modelinin çalıştığı fakat mevduat faiz oranlarından kâr payı oranlarına doğru modelin çalışmadığı tespit edilmiştir. Hata düzeltme modeliyle Johansen Eşbütünleşme test sonucunun güvenilir olduğu anlaşılmıştır (Polat, 2019, s.14).

Seriler ilişkin nedensellik analizi Tablo 3.11'de verilmiştir.

Tablo 3.11: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları (Türkiye)

	Ki Kare Test İstatistiği	df	Olasılık
MFO → KPO	45.318	2	0.00
KPO → MFO	4.080	2	0.13

Kâr payı oranlarının mevduat faiz oranlarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Yani MFO'dan KPO'ya doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak mevduat faiz oranlarının, kâr payı oranlarının Granger nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Kâr payı oranları ile faiz oranlarının aynı seviyelerde olması her zaman tartışma konusu olmuş ve toplum tarafından eleştirilmiştir. Normal piyasa şartlarında kâr payı oranını belirleyen etkenler ile faiz oranlarını belirleyen etkenlerden farklılık göstermektedir. Kâr payında, katılım bankasının ticari faaliyetinden elde ettiği kazanç yüksek ise dağıttığı kâr payı da yüksek olmakta, kazanç az ise o denli kâr payı da az olmaktadır. Ancak katılım bankalarının daha önceden yapmış olduğu ticari faaliyetlerin getirileri faiz oranlarına bağlı olarak değiştiği için kâr payı oranının faiz oranlarından etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye'de faiz oranlarının çok yüksek olması istihdam, büyüme ve düşük maliyetin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Faiz oranlarının düşürmek için merkez bankası başta olmak üzere geleneksel bankalar, katılım bankaları ve hatta tüketiciler de bu konuda çaba sarf etmelidirler. Katılım bankalarının sektördeki payı %6,3 olduğundan faiz sistemine karşı koyacak güce sahip değildir. Eğer katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki gücü arttırılabilirse piyasaya da etkisi artacaktır.

3.4.2. Malezya Üzerine Yapılan Analizler

Verilere ilişkin analizler, ekonometrik analizlerde sıkça kullanılan Eviews programı yardımıyla yapılmıştır. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon katsayısı incelendikten sonra serilere ait birim kök testi yapılmıştır. Yapılan ADF birim kök testi sonucunda her iki seri için bütün değişkenler birinci farkta durağan çıkmıştır. Dolayısıyla seriler arasında nedensellik ilişkisi olup olmadığına Toda-Yamamoto nedensellik analizi uygulanarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.12: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler (Malezya)

	LNKPO	LNMF0
Ortalama	1.13085	1.13107
Medyan	1.15950	1.14400
Maksimum	1.17500	1.17700
Minimum	1.07800	1.07400
Standart Sapma	0.03720	0.03723
Jarque-Bera	8.91169	8.14581
Olasılık	0.01161	0.01703
Gözlem Sayısı	60	60

Günlük kullanımda oynaklık, bir olayda zaman içindeki dalgalanmaları temsil eder, ancak ekonomik literatürde daha resmi olarak ifade edilmektedir. Zaman serilerinin rassallığında gözlenen değişiklikleri standart sapma açıklamaktadır (Elmas ve Temurlenk, 2009, s.11). Tablo 3.11’de tanımlayıcı istatistik verileri incelendiğinde mevduat faiz oranları ile kâr payı oranlarının aynı oynaklığa sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Jarque-Bera test istatistiğinde olasılık değerinin 0,05’den küçük olması değişkenlerin normal dağılım göstermediği anlamına gelmektedir. Değişkenler ile ilgili diğer istatistik detayları tabloda mevcuttur. Değişkenlere ilişkin korelasyon katsayısı Tablo 3.13’te verilmiştir.

Tablo 3.13: Korelasyon Katsayısı (Malezya)

	LNKPO	LNMF0
LNKPO	1	
LNMF0	0.9632	1

Korelasyon katsayısı, değişkenler arasındaki ilişkiyi ifade etmekte ve 1 ile -1 arasında değer almaktadır. Korelasyon katsayısının 0’a yakın olması değişkenler

arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu, 1'e yakın olması değişkenler arasındaki ilişkinin güçlü olduğunu ifade etmektedir. Korelasyon analizinin sonucunda, mevduat faiz oranları ile kâr payı oranları arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Serilerin durağanlığına bakmak için Tablo 3.14'te birim kök testi yapılmıştır.

Tablo 3.14: Birim Kök Testi (Malezya)

	Değişkenler	Augmented Dickey Fuller (ADF)				Philips-Perron(PP)			
		Sabitli		Sabitli ve Trendli		Sabitli		Sabitli ve Trendli	
		t-Statistic	Prob.	t-Statistic	Prob.	t-Statistic	Prob.	t-Statistic	Prob.
Seviye	LNKPO	-1.8214	0.367	-1.9338	0.624	-1.5967	0.478	-1.7201	0.730
	LNMF0	-2.0969	0.247	-2.1465	0.510	-1.6274	0.463	-1.6645	0.755
Birinci Fark	LNKPO	-5.4878	0.000***	-5.4458	0.000***	-5.5214	0.000***	-5.4805	0.000***
	LNMF0	-5.5915	0.000***	-5.5396	0.000***	-5.7685	0.000***	-5.7087	0.000***

Not: *, %10 önem seviyesinde anlamlılığı; **, %5 önem seviyesinde anlamlılığı; ***, %1 önem seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

- Yapılan birim kök testlerinde Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılmıştır.

Yapılan ADF ve PP birim kök testi sonucunda, kâr payı oranları ve mevduat faiz oranlarının seviyede hem sabitli, hemde sabitli ve trendli modelde %5 önem seviyesinde durağan olmadığı tespit edilmiştir. Fakat birinci farkta, her iki seri için bütün değişkenler %1 önem seviyesinde durağan çıkmıştır. Serilerin seviyede durağan değil yani serilerde birim kök vardır. Ancak seriler bazen yapısal kırılmalardan dolayı birim köklü görünebilmektedir. Serilerin gerçekten birim köklü olup olmadığını öğrenmek için yapısal kırılmalı birim kök testi yapılacaktır. Aşağıda Tablo 3.15'te Perron(1997) Kırılmalı Birim Kök Testi ile yapısal kırılmalar incelenmiştir.

Tablo 3.15: Perron (1997) Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi (Malezya)

LNKPO			LNMFO		
Sabitli			Sabitli		
Kırılma Tarihi: 2019Q04			Kırılma Tarihi: 2016Q06		
	t- istatistiği	Prob.		t- istatistiği	Prob.
ADF Test İstatistiği	-2.56141	0.883	ADF Test İstatistiği	-2.48961	0.906
%1 Kritik Değer	-4.94913		%1 Kritik Değer	-4.94913	
%5 Kritik Değer	-4.44365		%5 Kritik Değer	-4.44365	
%10 Kritik Değer	-4.19363		%10 Kritik Değer	-4.19363	
Sabitli ve Trendli			Sabitli ve Trendli		
Kırılma Tarihi: 2018Q01			Kırılma Tarihi: 2011Q01		
	t- istatistiği	Prob.		t- istatistiği	Prob.
ADF Test İstatistiği	-3.91340	0.579	ADF Test İstatistiği	-4.83000	0.116
%1 Kritik Değer	-5.71913		%1 Kritik Değer	-5.71913	
%5 Kritik Değer	-5.17571		%5 Kritik Değer	-5.17571	
%10 Kritik Değer	-4.89395		%10 Kritik Değer	-4.89395	

Yapısal Kırılmalı birim kök testi sonuçlarına göre; LNKPO ve LNMFO serilerinin her iki modelde de olasılık değerlerinin 0,05'ten büyük olması serilerin durağan olmadığını göstermektedir. Bir diğer ifadeyle LNKPO ve LNMFO serilerinin kırılmalar etrafında durağan olmadığı tespit edilmiştir. Böylelikle ADF birim kök testi sonuçlarına göre analizlere devam edilmektedir.

Seriler birinci farkta durağan olduğundan Johansen Eşbütünleşme Testi yapılacaktır. Eşbütünleşme testi yapılabilmesi için uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Aşağıda Tablo 3.16'da uygun gecikme sayısı belirlenmiştir.

Tablo 3.16: VAR Modelinde Gecikme Uzunluklarının Belirlenmesi (Malezya)

Gecikme	AIC	SC	HQ
0	-10.228320	-10.153270	-10.199550
1	-12.833070	-12.607930	-12.746760
2	-13.06911*	-12.69387*	-12.92525*
3	-12.949230	-12.423890	-12.747830
4	-12.916480	-12.241050	-12.657540
5	-12.789240	-11.963710	-12.472750
6	-12.725280	-11.749660	-12.351250

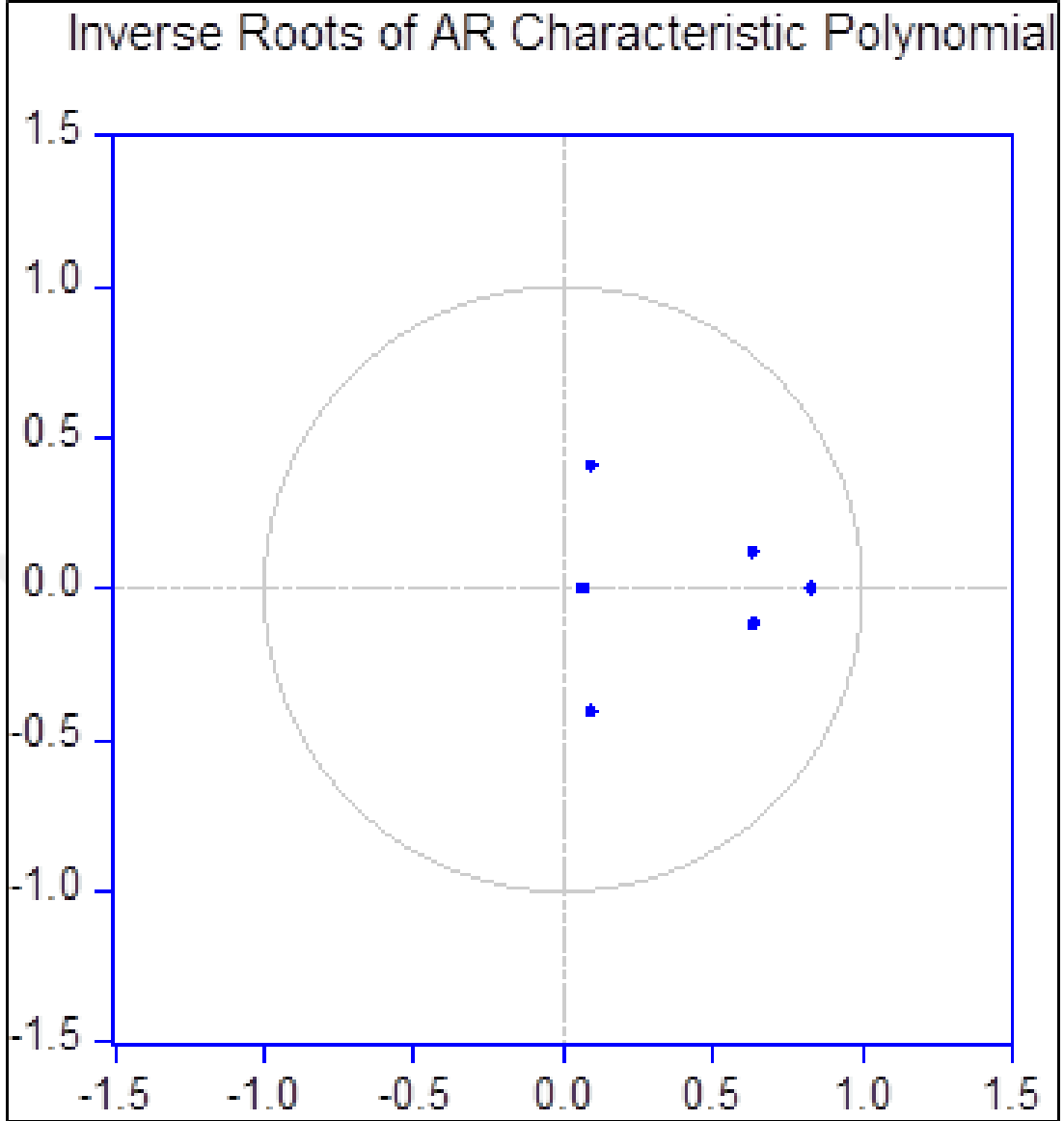
AIC: Akaike bilgi kriteri, SC: Schwartz bilgi kriteri, HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri

Üç bilgi kriteri için de 2 gecikmenin, en uygun gecikme sayısı olduğu gözlemlenmektedir. Seriler birinci farkta durağanlaştığından dolayı, VAR modelinde gecikme sayısına 1 eklenmektedir. $[(p=2)+(dmax=1)=3]$ 3 gecikme uzunluğunda otokorelasyon sorununun olup olmadığını tespit edilmesi için LM Testi uygulanmıştır (Toda ve Yamamoto, 1995, s.6).

Tablo 3.17: Otokorelasyon LM Testi Sonuçları (Malezya)

Gecikme	LM İstatistiği	Prob.
1	4.31936	0.3645
2	7.60301	0.4732
3	8.29462	0.7617
4	9.82031	0.8758

Bütün gecikmeler için olasılık değeri 0,05' ten büyük olduğundan otokorelasyon yoktur. Modeldeki hata terimlerinde otokorelasyon olup olmadığına bulmak için aşağıda Şekil 3.3'te hata teriminin ters kökleri incelenmiştir.

Şekil 3.3: Hata Terimlerinin Ters Kökleri (Malezya)

VAR modeli, belirlenen gecikme uzunluğuna göre tahmin edilmektedir. Modeldeki hata terimlerinde otokorelasyonun olup olmadığı test edilmesi gerekmektedir. Çünkü otokorelasyon sorunu parametrelerde sapmaya neden olmakta ve hatalı sonuçlar elde edilmesine sebep olmaktadır. Hata teriminin ters kökleri incelenerek otokorelasyon sorununa bakılabilmektedir. Hata teriminde otokorelasyon yoksa ters kökler 1'den küçük olur ve çemberin içerisinde yer alır. (Çeştepe, Yıldırım ve Bayar, 2013, s.25).

Şekil 3.3'e göre; hata teriminin ters köklerinin dairenin içinde olması sürecin durağan olduğunu göstermektedir. Yani otokorelasyon sorunu yoktur. Johansen

Eşbütünleşme Testi değişkenler arasında uzun vadeli bir ilişki olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır. Test sonuçları Tablo 3.18’de verilmiştir.

Tablo 3.18: Johansen Eşbütünleşme Testi (Malezya)

Hipotez	Eigen Değeri	Trace İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık**
Yok	0.153209	10.01601	12.3209	0.1181
En çok 1	0.006368	0.370533	4.129906	0.6058
Hipotez	Eigen Değeri	Max-Eigen İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık**
Yok	0.153209	9.645475	11.2248	0.0936
En çok 1	0.006368	0.370533	4.129906	0.6058

** , MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p değerlerini ifade eder.

Maksimum özdeğer istatistiği ile İz istatistiğinin %5 anlamlılık düzeyinde kritik değerden küçük çıktığı için h_0 hipotezi kabul edilecektir. Bu değişkenler arasında eşbütünleşme vektörü yoktur. Mevduat faiz oranları ile kâr payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisini öğrenmek amacıyla Tablo 3.19’ da Toda-Yamamoto nedensellik analizi yapılmıştır.

Tablo 3.19: Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi (Malezya)

	Ki Kare Test İstatistiği	df	Prob.
MFO → KPO	3.875233	2	0.1440
KPO → MFO	3.881863	2	0.1436

Toda – Yamamoto nedensellik analizine göre mevduat faiz oranları ile kâr payı oranları arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

3.4.3. Türkiye ve Malezya’nın Karşılaştırılması

İslami bankacılık sistemi Müslüman ülkeler başta olmak üzere dünya genelinde hızla büyümektedir. Malezya, dünyada İslami bankacılık sektöründe önemli bir paya sahipken, Türkiye’de İslami bankacılık son yıllarda devletin desteği ile henüz gelişmeye başlamıştır. Her iki İslami bankacılık sistemi analizlerden elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak mukayese edilecektir.

Yapılan birim kök testinde her iki ülkeye ait seriler seviyede durağan çıkmamış (birim kök var) ve serileri durağan hale getirebilmek için birinci farklı alınmıştır. Birinci farkı alınan serilerin bütün değişkenler için %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan birim kök testi sonucunda, serilerin seviyede birim kök içerdiği tespit edilmesinden ötürü seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi öğrenmek amacıyla Johansen Eşbütünleşme testinden faydalanılmıştır (Polat ve Kılıç, 2019, s.8). Yapılan Johansen Eşbütünleşme testi sonucunda Türkiye’de kâr payı oranları ile mevduat faiz oranları arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu, Malezya’da ise değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Toda -Yamamoto nedensellik analizi sonucunda aylık vadeli hesaplarda Türkiye’de MFO’dan KPO’ya doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilirken, Malezya’da değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan analizlerin neticesinde Türkiye’de kâr payı oranları faiz oranlarından etkilenirken, Malezya’da kâr payı oranlarının faiz oranlarından etkilenmediği görülmektedir. Bunun nedeni; Malezya’da İslami bankaların bankacılık sektöründeki payının fazla olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Malezya’da İslami bankacılık sisteminin gelişmesinde, Müslüman halkın ve yöneticilerinin İslam dinine olan bağlılığı etkili olmuştur. Böylelikle ekonomik faaliyetlerin İslami esaslara uygun olarak yürütülmesiyle İslami bankaların varlığı zorunlu hale gelmiştir. Ayrıca konvansiyonel bankaların “İslami pencere” adıyla müşterilerine İslami bankacılık hizmeti sunması da İslami bankacılık sisteminin bu denli gelişmesinde etkili olmuştur. (Güçlü ve Kılıç, 2019, s.16-17). Aşağıda Tablo 3.20’de her iki ülkenin İslami bankacılık sistemi bazı kriterler doğrultusunda mukayese edilmiştir.

Tablo 3.20: Malezya ve Türkiye’de İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Açıklama	Malezya	Türkiye
Müslüman nüfusu oranı (2019)	60%	89.5%
İlk İslami bankanın kurulma tarihi	1983	1985
Konvansiyonel bankalarda "İslami pencere sistemi" (ikili pencere)	Var	Yok
İslami bankaların bankacılık sektöründeki payı (2019)	36%	6.3%
İslami Banka Sayısı (2019)	16	6
İslami bankacılık sistemini geliştirmek amacıyla kurulan / açılan eğitim yerleri	Küresel İslami Finans Üniversitesi (2005)	İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü (2016)

Kaynak: Yazarın kendisi

SONUÇ

Çalışmada, Türkiye'nin 2010-2019 ve Malezya'nın 2015-2019 dönemini kapsayan kâr payı oranları (KPO) ile mevduat faiz oranları (MFO) arasındaki nedensellik ilişkisi aylık veriler kullanılarak araştırılmıştır. Yapılan Eşbütünleşme testi sonucunda, Türkiye'de KPO ve MFO arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu, Malezya'da ise KPO ve MFO arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Toda – Yamamoto nedensellik analizi sonucunda; Türkiye'de MFO'dan KPO'ya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu, yani KPO'nun belirlenmesinde MFO'nun etkili olduğu, Malezya'da ise KPO ve MFO arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Analiz sonuçları, Türkiye'de KPO ve MFO üzerine daha önce Çevik ve Charap, 2015; Saraç ve Zeren, 2015; Ata, Buğan ve Çiğdem, 2016; Yüksel, Canöz ve Özşarı, 2017; tarafından yapılmış çalışmalarla benzerlik gösterirken, Yüksel, 2017; tarafından yapılan çalışmadan farklılık göstermektedir. Genel itibariyle bu çalışmada elde edilen sonuçlar literatürü destekler niteliktedir.

Yusoff, 2013; Malezya üzerine yapmış olduğu çalışmada, 3 aylık vadelerde MFO'dan KPO'ya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu, 6 aylık vadelerde aralarında ters yönlü bir ilişki olduğu, 9 ve 12 aylık vadelerde ise KPO ve MFO arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada, Yusoff, 2013; tarafından elde edilen sonuçlara ek olarak 1 aylık vadelerde analiz yapılmış ve MFO ile KPO arasında nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de, katılım bankalarının kâr payı oranlarının belirlenmesinde, geleneksel bankalar tarafından belirlenen faiz oranlarının etkili olmasının temel nedeni, katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payının az olmasıdır. Katılım bankalarının kâr payı oranları ile geleneksel bankaların faiz oranlarını belirleyen etkenler farklı olmasına rağmen, oranların birbirine yakın olması toplum tarafından daima eleştirilmiştir. Ancak katılım bankalarının daha önceden yapmış olduğu ticari faaliyetlerin getirileri faiz oranlarına bağlı olarak değiştiği için kâr payı oranının faiz oranlarından etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Katılım bankaları, bu konuda toplumu yeterince bilgilendiremediğinden dolayı, kâr payı oranlarının toplumda faiz

oranlarıyla eşdeğer olduğu fikri yaygınlaşmıştır. Bu da katılım bankacılığının gelişmemesinin nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

Türkiye’de faiz oranlarının çok yüksek olması istihdam, büyüme ve düşük maliyetin önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Faiz oranlarının düşürmek için merkez bankası başta olmak üzere geleneksel bankalar, katılım bankaları ve hatta tüketiciler de bu konuda çaba sarf etmelidirler. Katılım bankalarının sektördeki payı %6,3 olduğundan faiz sistemine karşı koyacak güce sahip değildir. Eğer katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki gücü arttırılabilirse piyasaya da etkisi artacaktır.

Türkiye’de katılım bankacılığının istenilen düzeyde gelişebilmesi için dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

- Katılım bankaları, İslami esasların dışına çıkmadan faaliyetlerini sürdürmeli ve faaliyetlerinin İslami prensiplere uygun olduğu konusunda toplumu ikna etmelidirler.
- Banka çalışanlarının katılım bankacılığı alanındaki bilgi eksiliği giderilmeli, gerekirse her şubede müşterilere bu hususta bilgi verecek personel bulundurulmalıdır.
- İlgili kurumlarca, denetleme ve kontrol mekanizmalarının etkin bir şekilde sürdürülerek, katılım bankalarının İslami esaslara uygunluğu bankadan bankaya farklılık göstermesi engellenmelidir. Aksi takdirde bir bankanın İslami esaslara aykırı işlem yapması tüm katılım bankacılığı sistemine zarar verecektir.
- Katılım bankacılığının anlaşılabilmesi için reklam ve tanıtımlar arttırılmalıdır.
- Müşterilere daha iyi hizmet sunabilmek ve geleneksel bankalar ile rekabet edebilmek için şube sayısı arttırılmalıdır.
- Katılım bankacılığının istenilen düzeye ulaşabilmesi için yapılması gereken yeniliklerden biri, konvansiyonel bankaların “İslami pencere” adı altında İslami bankacılık hizmeti de sunabilmesi için gerekli alt yapının oluşturulmasıdır. Böylelikle İslami bankacılık sistemi alt tabana daha hızlı yayılmış olacak ve daha hızlı büyüyecektir.
- İslami finans alanında eğitim veren yerlerin sayısı arttırılmalıdır.

- Katılım bankalarında ürün çeşitliliği arttırılmalıdır.
- Katılım bankaları şeffaf ve uluslararası standartlarda hizmet vermelidir.
- Toplumda faiz hassasiyetini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Türkiye’de kâr payı ve faiz oranlarının birbirine yakın olması toplum tarafından en çok eleştirilen konulardan biri olmuştur. Kâr payı oranlarının faiz oranlarından etkilenmesi, geleneksel bankaların piyasaya hâkim olmasından kaynaklanmaktadır. Katılım bankalarının istenilen düzeyde gelişmesi durumunda, piyasaya etkisi artacak ve geleneksel bankalar ile rekabet edebilecek güce sahip olacaklardır. Böylelikle, kâr payı oranlarının belirlenmesinde faiz oranlarının etkisinin ortadan kalkacağı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Adebola, S. S. (2011). The impact of macroeconomic variables on Islamic Banks Financing in Malaysia. *Research Journal of Finance and Accounting*, 890, 22–32. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/890/1/012138>
- Adeyuyi, A.Abdulazeez. ve Naim, A.Mohamed. (2016). The Nexus between Rates of Return on Deposits of Islamic Banks and Interest Rates on Deposits of Conventional Banks in a Dual Banking System: A Cross Country Study. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(4), 11-117.
- Akalın, K.Haldun. (2009). Eski Ahit Metinlerinde J. Calvin’ın Faiz Yorumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 237–252.
- Akdiş, M. (2011). *Para Teorisi ve Politikası*. Gazi Kitapevi.
- Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. Kayıhan Yayınevi.
- Akın, F., ve Ece, N. (2010). İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi. *Mevzuat Dergisi*, 151, 1–11.
- Akkas, M.Engin. ve Sayılğan, G. (2015). Fiyatları ve Konut Kredisi Faizi: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 2(4), 572-583.
- Aksoy, E. Vd.(2020). Kripto Paralar ve Fiyat İlişkileri Üzerine Bir Analiz : Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi İle Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 110-129.
- Altan, M. (2010). Faizsiz Bankacılığın Temelleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 16, 125–140.
- Aras, O. Nuri ve Öztürk, M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılımm Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 167–179.
- Aristo. (1999). *Politicks*. (Çev. Benjamin Jowet). In *Batoche Books*. Batoche Books.
- Asutay, M. (2014). İslam Ekonomisine Politik İktisadi Bir Yaklaşım: Alternatif Bir Ekonomik Sistemin Sistemik Anlayışı (Çev:Fatih Yardımcıoğlu, Salih Ülev).

- Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 119–137.
- Ata, H.Ali, Buğan, M.Fatih, Çiğdem, Ş. (2016). Kâr Payı Oranları İle Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 17–28.
- Avcı, T. ve Aktaş, M. (2015). Katılım Bankalarının Kar Payı Ödemeleri İle Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(4), 41-51.
- Aydın, N. (2006). *Bankacılık Uygulamaları*. Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Bacha, O. I. (2004). Dual Banking Systems and Interest Rate Risk for Islamic Banks. *The Journal of Accounting, Commerce & Finance – Islamic Perspective*, 8(1), 1–42. <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/12763/>
- Baxter, L. (2015). *Tawarruq and Murabaha: What's the difference?* <https://www.souqalmal.com/financial-education/ae-en/tawarruq-and-murabaha-whats-the-difference/>
- Bayındır, S. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. Rağbet Yayınları.
- Beki, A. (2005). *İslam'da Güncel Ticari Meseleler*. Bekke Yayınları.
- Yıldız Bozkurt, H. (2013). *Zaman Serileri Analizi*. Ekin Yayınevi.
- Canatan, K. (2016). Sosyal Bilimler Metni Olarak Mukaddime: Bir Meta-Anlatı. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*, 7(2), 201–216.
- Canbaz, M. (2016). *Katılım Bankacılığı*. Beta Yayınları.
- Çelik, İ. (2016). İslami Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 159–182.
- Çeştepe, H., Yıldırım, E. ve Bayar, M. (2013). Doğrudan Yabancı Yatırım , Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret : Toda- Yamamoto Yaklaşımıyla Türkiye ' den Nedensellik Kanıtları. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 27, 1–37.
- Cevik, S., & Charap, J. (2015). The behavior of conventional and Islamic bank deposit returns in Malaysia and Turkey. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(1), 111–124. <https://doi.org/10.5089/9781455293704.001>

- Chong, B. S., & Liu, M. H. (2009). Islamic banking: Interest-free or interest-based? *Pacific Basin Finance Journal*, 17(1), 125–144.
<https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2007.12.003>
- Çürük, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar Ve Çözüm*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Darçın, A. C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Demirgil, B., ve Türkay, H. (2017). Tarihsel Süreç İçerisinde Faizin Kuramsal Açıdan Gelişimi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 131–160.
- Dinler, Z. (2013). *Mikro Ekonomi*. Ekin Yayınevi.
- Diyanet. (2006). *İlmihal 2; İslam ve Toplum*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ece, N. (2011). Dünya'da ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 25, 1–17.
- Elmas, B., ve Temurlenk, M. Sinan. (2009). Hisse Senedi Fiyatı-İşlem Hacmi Arasındaki Granger Nedensellik: İMKB'de Hisse Bazlı bir Analiz. *İMKB Dergisi*, 11(43), 1–15.
- Ergeç, E. Hakan. (2018). Relationship between Rate of Returns on Foreign Exchange Islamic and Conventional Deposits in Turkey. *Optimum Journal of Economics and Management Sciences*, 5(2), 147–162.
- Ergin, F. (1975). *Para Politikası*. İstanbul Ün. Fakülteler Matbaası.
- Ergin, F. (1983). *Para ve Faiz Teorileri*. Beta.
- Faruki, İ. R. (1998). *Tevhit (Çev: Dilaver Yardım, Latif Boyacı)*. İnsan Yayınları.
- Gazel, S. (2017). BIST Sınai Endeksi İle Çeşitli Metaller Arasındaki İlişki: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi. *The Journal Of Academic Social Science*, 5(52), 287–299.
- Göçer, İ. (2013). Türkiye' de Cari Açığın Nedenleri, Finansman Kalitesi ve Sürdürülebilirliği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, 8(1), 213–

Göçer, İ. (2015). *Eviews İle Uygulamalı Ekonometri*.

Güçlü, F., ve Kılıç, M. (2019). İslami Finansın Türkiye, ABD, İngiltere Ve Malezya’da Gelişimi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 271–293. <https://doi.org/10.11611/yead.569172>

Gül, M.Emin, Torun, T. ve Dumrul, C. (2017). Türk Katılım Bankalarının Fon Kaynaklarını Etkileyen Faktörler Ve Bu Bankaların Klasik Bankalarla İlişkileri Üzerine Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 50, 141-166.

Güngör, K. (2015). Malezya’daki Faizsiz Bankacılık Modelinin Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Analiz. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi - Ayrıntı*, 3(29), 54–61.

Gürsoy, S. (2020). Koronavirüsü Bilinirliğinin Uluslararası Risk (Volatilite) Endeksleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Toda-Yamamoto Nedensellik Uygulaması. *Journal of Business in The Digital Age*, 3(2), 84-93.

Haron, S. ve Ahmad, N. (2000). The Effects Of Conventional Interest Rates And Rate Of Profit On Funds Deposited With Islamic Banking System In Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 1(4).

IFDI. (2019). *Islamic Finance Development Indicator*.

IFSB. (2019). *Stability Report 2019*.

IFSB. (2020). *Islamic Financial Services Industry Stability Report 2020* (Issue Dec). www.cbb.gov.bh

Işık, N., Acar, M., ve Işık, B. (2004). Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Bir Eşbütünleşme Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 9(2), 325–340.

Ito, T. (2013). Analysis of Short-Term Deposit Market in Malaysia: Formation of Islamic Rates of Return and Conventional Interest Rates. *A Multidisciplinary Journal of Global Macro Trends*, 2(4), 144–160.

Kader, A. & Leong, R. (2009). The impact of interest rate changes on Islamic bank

- financing. *International Review of Business Research Papers*, 5(3), 189–201.
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Sistemde Nasıl Bir Seçenek? *International Journal*, 9(19), 51–74. <https://doi.org/10.11122/ijmeb.2013.9.19.397>
- Kaleem, A., & Isa, M. M. (2003). Causal relationship between Islamic and Conventional Banking Instruments in Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 4(4), 1–8.
- Kaya, Ö. (2010). *Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması*. İstanbul Üniversitesi.
- Kocabıyık, T., Aksoy E. ve Teker, T. (2020). Makroekonomik Değişkenlerin Park Mavera III Gayrimenkul Sertifikası Fiyatı Üzerine Etkisinin Toda-Yamamoto Analizi İle Keşfi. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 8(21), 347-365.
- Komisyon. (2014). *Faiz*. (Çev. Yakup Kumak) (Birinci Ba). el-Mustafa Yayınları.
- Küçükkaya, A. M. (2011). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Beta Yayınları.
- Kutluata, M. (1970). Sakarya’da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 11, 55–105.
- Mিনny, M. & Görmüş, Ş. (2017). The Impact Of Interest Rate Fluctuations On The Participation Banks Profitability: Turkey Case. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3(2), 55–69. <https://doi.org/10.25272/j.2149-8407.2017.3.2.03>
- Mollaahmetoğlu, E. ve Yaşar Akçalı, B. (2018). Gayrimenkul Sertifikası Modeli: Toda-Yamamoto Nedensellik Yaklaşımı İle Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 289-300.
- Naqvi, S. Nawab Haider. (2019). İslam, Ekonomi ve Toplum (Çev. Ali Can Yenice). *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1, 143–148. <https://doi.org/10.25272/ijisef.523351>
- Nursi, S. (n.d.). *Sözler*. Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2010a). *Asa-yı Musa*. Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2010b). *İşarat-ül İ'caz*. Envar Neşriyat.

- Nursi, S. (2010c). *Lem'alar*. Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2010d). *Şualar*. Envar Neşriyat.
- Odabaşı, M. (2011). *Faizsiz Bankacılık Eğitim Notları Kuveyt Türk*. 12–20.
- Özsağır, A., ve Çütücü, İ. (2015). Inovasyon – Dış Ticaret Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Vektör Hata Düzeltme Modeli ile Türkiye analizi (1980 -2013). *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 6(2), 119–132.
- Özsoy, İ. (1994). *Faiz ve Problemleri*. Nil Yayınları.
- Özsoy, İ. (2011). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*. TKBB Yayınları.
- Özsoy, İ. (2013). Katılım Bankacılığı Nedir, Ne Değildir. *Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, 100, 18–24. <http://docplayer.biz.tr/13306708-Dini-yilimler-ve-kultur-dergisi-yil-25-sayi-100-nisan-mayis-haziran-2013-106702-2013-2-www-yeniumit-com-tr.html>
- Öztürk, N. (2017). *Para Banka Kredi*. Ekin Yayınevi.
- Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Pehlivan, P. (2016). Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 31, 296–324.
- Pıçak, M. (2012). Faiz Olgusunun İktisadi Düşünce Tarihindeki Gelişimi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 1–32.
- Polat, M., Kanmaz, D., ve Vergi, H. (2019). Vadeli v e Spot Piyasalar Arasında Nedensellik İlişkisi : Borsa İstanbul Örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 4(1), 84–96.
- Polat, M., ve Kılıç, E. (2019). *Yurtdışı Yerleşiklerinin Hisse Senedi Yatırımlarının Borsa İstanbul'a Etkisi*. 389–399.
- Polat, M., ve Uçaktürk, Mahmut. (2019). Döviz ve Vadeli İşlemler Piyasası Arasındaki İlişki. *5. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*. 524-535
- Saraç, Mehmet; Zeren, F. (2015). The Dependency of Islamic Bank Rates to Conventional Bank Interest Rates: Further Evidence from Turkey. *Applied Economics*, 47(7), 669–679.

- Savaş, V. (1999). *İktisatın Tarihi*. Siyasal Kitapevi.
- SERPAM. (2013). İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği. In *Araştırma Notları - 1*.
- Sümer, E. (2020). *Sukukun Dünyada ve Türkyede Gelişimi*.
- Şahbaz, A. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Kur Değişimlerinin Toplam Çıktı Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Şişmanoğlu, E. ve Yaşar Akçalı, B. (2019). Kripto Para Birimleri Arasındaki İlişkinin Toda–Yamamoto Nedensellik Testi İle Analizi. *Ekev Akademi Dergisi*, 78, 99-121.
- Tarı, R., ve Yıldırım, D. Ç. (2009). Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye İçin Bir Uygulama. *Yönetim ve Ekonomi*, 16(2), 95–105. <https://doi.org/10.18657/yecbu.22783>
- Terzî, H. ve Yurtkuran, S. (2016). Türkiye ’ de Eğitim ve İktisadi Büyüme İlişkisi : Sims ve Toda-Yamamoto Nedensellik Analizleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, 11(2), 7–24.
- TKBB. (2015). Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015 - 2025. *TKBB*, 1–86.
- Toda, H.Y. ve Yamamoto, T. (1995). Statistical İnference in Vector Autoregressions with Possibly İntegrated Processes. *Journal of Econometrics*, 66, 225-250.
- Topdağ, D. (2018). *Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye’deki Katılım Bankaları Üzerine Bir Nedensellik Analizi*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Topdağ, D. ve Işık, N. (2019). Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye’deki Katılım Bankaları Üzerine Bir Nedensellik Analizi. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 3, 65-86.
- Tunç, H. (2013). *Katılım Bankacılığı:Felsefesi,Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. Nesil Yayınları.
- Tura, Ü. ve Kaya, F. (2019). Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma

Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi. *Econder International Academic Journal*, 3(2), 187-202.

Türkan, Y. (2019). *33 Soruda İslamî Finans ve Bankacılık*. İmaj Yayınevi.

Türkiye Cumhuriyeti Kuala Lumpur Büyükelçiliği. (n.d.). Retrieved December 18, 2020, from <http://kualalumpur.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/354031>

Türkiye Emlak Katılım Bankası. (2019). *2019 Faaliyet Raporu*.

Ulutan, B. (1957). *Bankacılığın Tekâmülü*. Doğu Ltd. Şti. Matbaası.

Unay, C. (2000). *Genel İktisat*. Ekin Yayınevi.

van Wijnbergen, S., ve Zaheer, S. (2013). Sukuk Defaults: On Distress Resolution in Islamic Finance. *SSRN Electronic Journal*, 1–53. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2293938>

Yetiz, A. (2009). *Ofis Mobilyaları ve Ofis Mobilyalarının Tasarımını Etkileyen Ergonomi Faktörünün İncelenmesi, Adana' da Bir Banka Örneği*. Çukurova Üniversitesi.

Yıldırım, O. (2014). *Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler* (pp. 1–13). <https://docplayer.biz.tr/19440648-Turk-bankacilik-sektorunun-temel-sorunlari-ve-sektorde-yasanan-mali-riskler.html>

Yozgat, F. (2010). *Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım*. Araştırma Yayınları.

Yuksel, S. (2017). The causality between returns of interest-based banks and Islamic banks: the case of Turkey. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 10(4), 519–535. <https://doi.org/10.1108/IMEFM-12-2013-0133>

Yüksel, S., Canöz, İ., & Özsarı, M. (2017). Casualty Relationship Between Interest Rate Of Deposit Banks And Profit Share Rate Of Islamic Banks In Turkey. *İkonomika: Journal of Islamic Economics and Business*, 2(1), 131–148. <https://doi.org/10.24042/febi.v2i1.943>

Yusoff, M. B. (2013). Riba, profit rate, Islamic rate, and market equilibrium. *IIUM Journal of Economics and Management*, 21(1), 33–63.

Zainol, Z., ve Kassim, S. H. (2010). An analysis of Islamic banks' exposure to rate of return risk. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 31(1), 59–84.

Zeytinoğlu, E. (1992). *Para, Faiz ve İslam Tartışmalı İlmî Toplantı*. İlmî Neşriyat.

Zeytinoğlu, E. (2015). *İslam'da ve Diğer Sistemlerde Faiz*. Ensar Neşriyat.

İNTERNET KAYNAKLARI

Akyüz, O. (2019). *www.turcomoney.com*. 18 Aralık 2020.
<https://www.turcomoney.com/islami-finansta-malezya-tecrubesi.html>

Şenocak, İ. (2014). *İslam İktisat Doktrini Üzerine Mülâhazalar*. 18 Ocak 2020.
<https://www.ihsansenocak.com/islam-iktisat-doktrini/>

Şenocak, İ. (2018). *Faiz Ya Da Emeksiz Kazancın Tarihi*. 09 Şubat 2020.
<https://www.ihsansenocak.com/faizin-ya-da-emeksiz-kazancin-tarihi/>

TKBB. (n.d.). Türkiye Katılım Bankaları Birliği Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır? *TKBB*, 05 Mart 2020. from
https://www.tkbb.org.tr/Documents/Brosur/İlk sayfa Katılım_Bankacılığı-2.pdf

Sorularla Katılım Bankacılığı. 20 Ekim 2020.
<https://www.katilimbankaciligi.com/karz-i-hasen-nedir/>

www.albaraka.com.tr. *Albaraka'yı Tanıyın*. 20 Mart 2020.
<https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx>

www.emlakbank.com.tr. *Hakkımızda - Tarihçe*. 21 Mart 2020.
<https://www.emlakbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/hakkimizda/tarihce>

www.islamiktisadi.net. 05 Mart 2020. <https://islamiktisadi.net/farkli-yaklasim-kar-payi-ve-faiz-arasindaki-fark-nedir.html/>

www.katilimbulteni.com. 28 Ekim 2020. <https://www.katilimbulteni.com/kar-payi-ve-faiz-arasinda-ne-fark-vardir/>

www.katilimdunyasi.com. 19 Mart 2020.
<https://katilimdunyasi.com/2020/02/18/katilim-bankalarinin-2019-net-kari-2-4-milyar-tl-oldu/>

www.kuveytturk.com.tr. *Geçmişten Bugüne Kuveyt Türk*. 20 Mart 2020.

<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk>

www.tkbb.org.tr. 19 Mart 2020. <https://tkbb.org.tr/veri/istatistikler>

www.turkiyefinans.com.tr. *Türkiye Finans Hakkında*. 20 Mart 2020.
<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>

www.vakifkatilim.com.tr. *Vakif Katılım'ı Tanıyın*. 21 Mart 2020.
<https://vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/vakif-katilimi-taniyin>

www.ziraatkatilim.com.tr. *Hakkımızda*. 21 Mart 2020.
<https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>